

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Κ. ΠΑΠΑΔΕΡΟΥ Δρος Φιλ.
Γεν. Διευθυντοῦ Ὁρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης

Η ΣΥΝΟΔΟΣ
ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΛΗΡΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

ΧΑΝΙΑ 1978

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Κ. ΠΑΠΑΔΕΡΟΥ Δρος Φιλ.
Γεν. Διευθυντοῦ Ὁρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης

Η ΣΥΝΟΔΟΣ
ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΛΗΡΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Εἰσήγηση στό Παγκρήτιο Θεολογικό Συνέδριο
Ἡράκλειο, 20 - 23, Αύγουστου 1977

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Τό κείμενο πού ακολουθεῖ ἐκφωνήθηκε ἀπό τόν Ραδιοφωνικό Σταθμό Ἑρακλείου, σέ Ἐιδική Ἐκπομπή, στά πλαίσια τοῦ Συνεδρίου.

Τῆ δεύτερη εἰσήγηση μέ θέμα: "Ἡ ΣΥΝΟΔΟΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΛΗΡΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ" ἔκαμε ὁ Γενικός Διευθυντής τῆς Ὁρθόδοξου Ἀκαδημίας Κρήτης, δρ. Ἀλέξανδρος Παπαδερός. Ὁ κ. Παπαδερός εὐχαρίστησε ἐκ μέρους τοῦ συνεδρίου τόν Σεβασμ. Ἀρχιεπίσκοπο Κρήτης κ. Εὐγένιο γιά τήν πρόθυμη φιλοξενία καί διευτύωσε τήν εὐχή "νά παγιωθεῖ μέ τό φετινό συνέδριο ἕνα καθεστώς σταθερῆς ἐπικοινωνίας, συνεργασίας καί συμπνευματισμοῦ".

Ὁ κ. Παπαδερός συνοψίζει ὡς ἑξῆς τό περιεχόμενο τῆς ὁμιλίας του: Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας, μέ πρωτοβουλία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πορεύεται πρὸς τήν Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο. Ὑστερα ἀπό 12 αἰῶνες ὑπάρχει πάλι προοπτική γιά μιὰ καθολική σύναξη τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας ὅλης - ἕνα ὄραμα ἐξαιρετικά σημαντικό καί γιά τήν ἕ-δια τήν Ὁρθοδοξία, ἀλλά καί γιά ὁλόκληρο τό Χριστιανικό κόσμο. Καλεῖται λοιπόν νά δραστηριοποιηθεῖ πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή ὁλόκληρο τό π λ ῆ ρ ω μ α τῆς Ἐκκλησίας, μέ τήν καθοδήγηση τῶν κατά τόπους ἐπισκόπων. Αὐτός εἶναι καί ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖον ἐμεῖς οἱ θεολόγοι τῆς Κρήτης, στό φετινό ἐτήσιο Παγκρήτιο Θεολογικό Συνεδρίό μας, συζητοῦμε τό πρόβλημα τῆς σ υ ν ο δ ι κ ὄ - τ η τ α ς τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ συνοδικότητα εἶναι μιά θεμελιακή ιδιότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, στό 12 κεφάλαιο τῆς Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς του, μᾶς δίδει μιά πολύ παραστατική εἰκόνα τῆς συνοδικότητας. Ἡ Ἐκκλησία, λέγει, εἶναι ἓνα σῶμα, μέ κεφαλή τόν Χριστό. Σ' αὐτό τό σῶμα ὑπάρχει μιά βαθιά ἐνότητα, ὄχι ἀπλῶς ὀργανική, ἀλλά μυστηριακή καί καθολική, πάνω ἀπό τόν χῶρο καί τό χρόνο. Κάθε μέλος συνδέεται καί μέ τήν κεφαλή καί μέ τά ἄλλα μέλη σ' ἓνα σύνολο ἁρμονίας, πού κατευθύνεται ἀπό τήν πνοή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κάθε μέλος τοῦ σώματος ἔχει λάβει ἀπό τό Θεό ἓνα ξεχωριστό χάρισμα καί ἐπιτελεῖ ἓνα ἰδιαίτερο λειτούργημα. Ὅλα ὁμως μαζί τά χαρίσματα καί τά λειτουργήματα δραστηριοποιῦνται στήν ὑπηρεσία τοῦ σώματος καί τοῦ κόσμου. Καί ἡ Σύνοδος μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὡς ἓνα τέτοιο χάρισμα. Πολύ περισσότερο, ἡ Σύνοδος ἐνεργοποιεῖ τά χαρίσματα τοῦ ἀποστόλου, τοῦ προφήτη, τοῦ διδασκάλου καί τῆς κυβερνητικῆς μέριμνας γιά τή ζωή τοῦ σώματος.

Αὐτό τό "σῶμα", ἡ ἐνότητα δηλαδή τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἓνα "σημεῖον", ἓνα σημάδι, ἓνας λύχνος, πού ἀναψε ὁ Θεός μέ τή σάρκωση καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, γιά νά δείχνει στόν κόσμο τόν ἀληθινό ἔσχατο προορισμό του, δηλαδή τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ὁ σκοπός τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς Ἱστορίας. Στή γλώσσα τῆς θεολογίας αὐτό ὀνομάζεται ἔσχατολογική προοπτική. Κύριο ἔργο τῆς Συνόδου εἶναι νά ὑπενθυμίζει στόν κόσμο τήν ἔσχατολογική αὐτή προοπτική, δηλαδή τόν ἀληθινό προορισμό του. Ὅλα τά ἐγκόσμια εἶναι μάταια, ὅταν χάνουν αὐτή τήν ἔσχατολογική προοπτική. Ὅλα τά ἐγκόσμια εἶναι πλήρη νοήματος καί

σκοποῦ, ὅταν συνειδητοποιεῖται ἡ σωστή θέση τους
 στὴ Δημιουργία καὶ στὸ μυστήριο τῆς σωτηρίας. Αὐ-
 τό εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικό σήμερα. Γιατί σήμε-
 ρα καὶ οἱ ἴδιοι οἱ χριστιανοὶ ζοῦν κάτω ἀπὸ τὸν
 μεγάλο πειρασμό τῆς ἐκκοσμικεύσεως. Δηλαδή κάτω
 ἀπὸ τὸν πειρασμό νὰ χάσουν τὴν ἐσχατολογικὴ διά-
 σταση καὶ νὰ ἀπορροφηθοῦν ἀπὸ τὴν καθημερινή μέ-
 ριμνα, νὰ ἐξαντλήσουν τὸ ἐνδιαφέρον τους στὴ δι-
 ασφάλιση μιᾶς εὐζωΐας, χωρὶς τελικὸ νόημα καὶ σκο-
 πό. Ἀλλὰ καὶ ὁ κόσμος ὁλόκληρος ζεῖ σήμερα κά-
 τω ἀπὸ τὸν ἴδιο πειρασμό. Ἰδεολογίες, πολιτικὰ
 συστήματα, φιλοσοφικὲς δοξασίες προσπαθοῦν νὰ ἐ-
 πισκιάσουν στὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου τὴν εἰκόνα τοῦ
 οὐρανοῦ, τὸ ὄραμα καὶ τὴν προσδοκία τῆς Βασιλείας
 τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνο πού βλέπουν εἶναι ἡ οἰκοδόμηση
 ἑνὸς κόσμου εὐμάρειας καὶ ἀνέσεων, μὲ ἀποτελέ-
 σμα νὰ ἐγκλωβίζεται ἡ ζωὴ στὰ πολὺ στενά καὶ ἀ-
 νυπόφορα ὅρια τῆς ἐπίγειας παροδικότητος. Ὁ Χρι-
 στιανισμὸς εὐλογεῖ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης καὶ
 τῆς τεχνολογίας· εὐλογεῖ τοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν εἰ-
 ρήνη καὶ τὴ δικαιοσύνη· εὐλογεῖ τὸν καθημερινὸ μόχ-
 θο τοῦ ἀνθρώπου καὶ χαίρεται ὅταν δημιουργοῦνται
 συνθήκες γιὰ μιὰν ἀνώτερη ποιότητα ζωῆς γιὰ ὅ-
 λους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς. Ὑπενθυμίζει ὅμως δύο
 πράγματα: Πρῶτα, ὅτι συμπαραστάτης στὸν "καλὸν ἀ-
 γῶνα" τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, πού κα-
 τευθύνει ἀθόρυβα καὶ μυστικὰ τὴν πορεία τῆς Ἰ-
 στορίας μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν πνοή τοῦ τοῦ Ἀγίου
 Πνεύματος. Καὶ δεύτερον, ὅτι, ὅπως εἶπαμε παρα-
 πάνω, κάθε ἀνθρώπινος μόχθος βρίσκει τὸ νόημα καὶ
 τὴν ἐκπλήρωσή του μόνο ὅταν ὑπηρετεῖ ὁλόκληρο τὸ
 "σῶμα", ὅταν δέν ἔχει ἀπλῶς ἐγωκεντρικὰ κίνητρα,
 ὅταν, προπαντός, δέν χάνει τὸ ὄραμα καὶ τὴν προσ-
 δοκία τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ἑρώτηση: Τί νομίζετε ὅτι μπορεῖ νά κάμει ἡ Διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας, γιά νά προετοιμάσει τό πλήρωμά της ἐν ὄψει τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου, πού πρόκειται νά συγκληθεῖ;

Ἀπάντηση: Ὅταν ἔχομε μπροστά μας ἕνα τόσο σημαντικό γεγονός, ὅπως ἡ σύγκληση μιᾶς καθολικῆς, μιᾶς οἰκουμενικῆς μποροῦμε νά ποῦμε, Συνόδου, πολλά εἶναι ἐκεῖνα, πού μποροῦν καί πρέπει νά γίνουν. Θά ἔλεγα συνοπτικά:

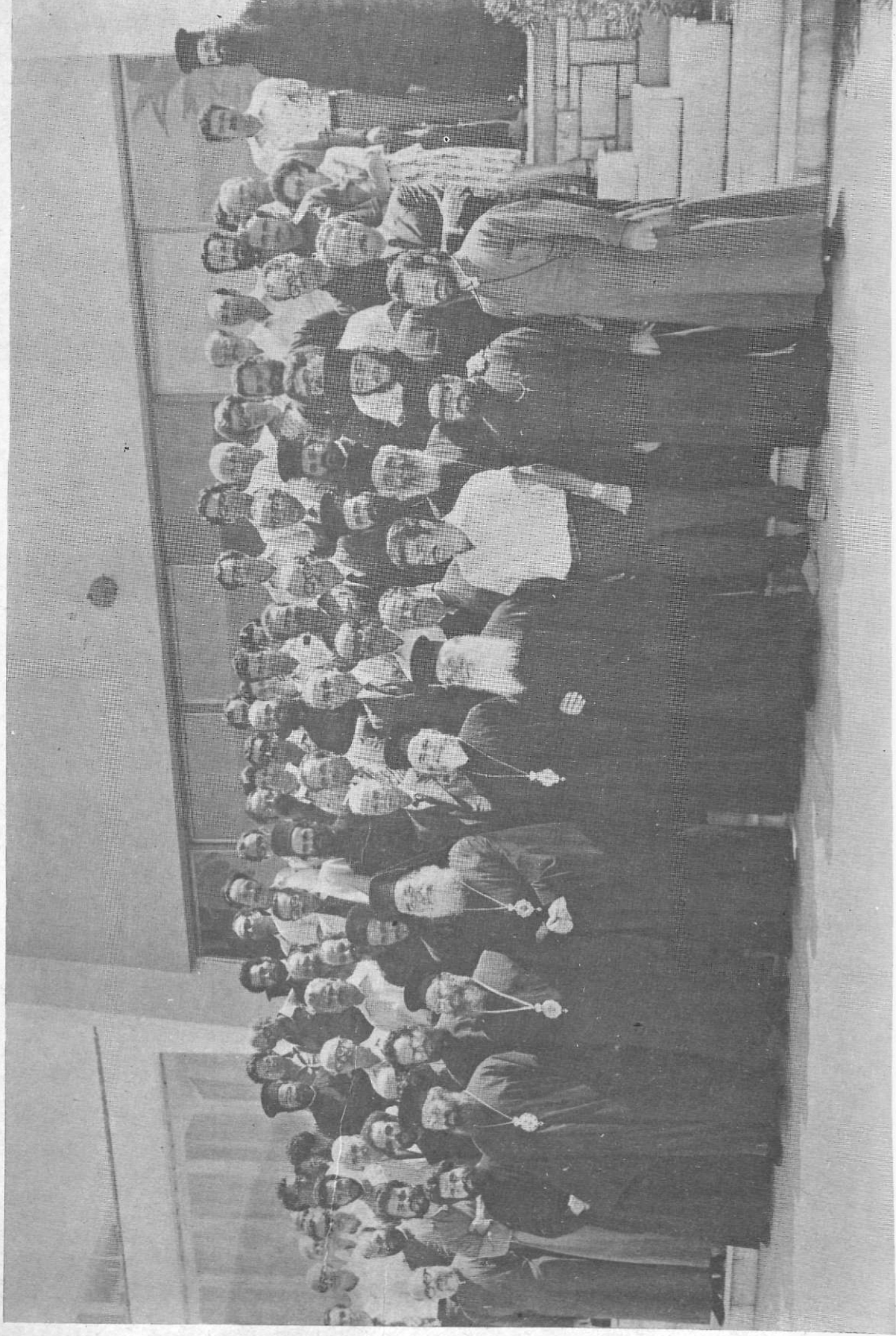
- Προετοιμασία τῆς ἴδιας τῆς Ἱεραρχίας. Προετοιμασία μέ τήν προσευχή της. Ἐνημέρωση τῶν ἱδίων τῶν ἐπισκόπων πάνω σέ ὅλες τίς πτυχές προετοιμασίας τῆς Συνόδου. Μελέτη τῶν θεμάτων ὄχι μόνον ἀπό τούς εἰδικούς, ἀλλά κυρίως ἀπό τούς ἐπισκόπους, πού θά κληθοῦν τελικά νά ἀποφανθοῦν. Καί προπαντός: ἀνάπτυξη συνοδικοῦ πνεύματος ἁγάπης, συνεργασίας, ἀλληλεγγύης, κοινοῦ προβληματισμοῦ καί κοινοῦ συμπνευματισμοῦ.

Ὅταν γίνουν ὅλα αὐτά - ἢ παράλληλα πρὸς αὐτά, πρέπει νά ἐπιδιωχθεῖ κατάλληλη προετοιμασία τοῦ πληρώματος. Καί πάλι προσευχή, ἐνημέρωση, διαφώτιση στίς Ἐνορίες, στά σχολεῖα, μέ τόν τύπο καί σέ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς μας. Μόνον ἔτσι θά ὑπάρξει προετοιμασία καί κατὰ κάποιο τρόπο συμμετοχή τοῦ πληρώματος.

Ἑρώτηση: Τί θά μποροῦσε τό ἴδιο τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας νά κάνει στά πλαίσια τῆς προετοιμασίας του αὐτῆς;

Ἀπάντηση: Ὅταν τό πλήρωμα ἐνημερωθεῖ σωστά, εἶμαι βέβαιος πώς θά ἀναπτύξει μόνο του τίς ἀναγκαῖες πρωτοβουλίες. Θά προβληματισθεῖ μέ τά θέματα τῆς Συνόδου. Καί μάλιστα, ὄχι μόνο σέ σχέ-

ση μέ τήν ἴδια τή Σύνοδο, ἀλλά-ἀνεξάρτητα καί ἀπό τή Σύνοδο-σέ σχέση μέ τήν καθημερινή του ζωή. Ἀκόμη, τό πλήρωμα, ὁ κάθε πιστός, θά προβάλλει τά δικά του ἐρωτήματα, τό δικό του ἄγχος, τή δική του ἀγωνία καί θά ζητήσῃ ἀπάντηση καί καθοδήγηση ἀπό τήν Ἀγία καί Μεγάλη Σύνοδο. Γιατί ἡ Σύνοδος δέν συνέρχεται γιά τόν ἑαυτό της· συνέρχεται γιά ὅλο τό λαό τοῦ Θεοῦ, γιά ὅλο τό κόσμό. Ἡ σύγκληση τῆς Συνόδου εἶναι, νομίζω, μιᾶ εὐκαιρία γιά ὅλους. Θά ἔλεγα μάλιστα: Γιά πιστούς καί ἀπιστούς. Ἐπειδή καί οἱ ἀπιστοί, ἐκεῖνοι πού ἀμφισβητοῦν, πού ἀπορρίπτουν, πού ἀρνοῦνται, θά ἔχουν τήν εὐκαιρία νά προβληματιστοῦν μαζί μέ τούς πιστούς, μαζί μέ τό σύνολο τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ἐπιδιώκει σήμερα τό διάλογο πρός κάθε κατεύθυνση. Ἡ Σύνοδος δίδει πολλές εὐκαιρίες γιά ἕναν οὐσιαστικό διάλογο τῆς Ὁρθοδοξίας μέ τό σύγχρονο ἄνθρωπο.



Τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου

Η ΣΥΝΟΔΟΣ

ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΛΗΡΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ*

Πρίν προχωρήσω στή διαπραγμάτευση τοῦ θέματος, πού μοῦ ἐμπιστεύθηκε ἡ Ὄργανωτική Ἐπιτροπή, τήν ὁποία εὐχαριστῶ καί ἀπό τή θέση αὐτή,θά ἤθελα, μαζί μέ τόν προσωπικό ἀδελφικό χαιρετισμό μου πρὸς τό συνέδριο, νά ἐκφράσω καί τήν ἐκανοποίηση τῆς Ὄρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης γιά τό γεγονός, πῶς αὐτό τό συνέδριό μας συγκαλεῖται στήν ἔδρα τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης καί μάλιστα ὑπό τήν αἰγίδα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας μας. Βρῖσκουν ἔτσι δικαίωση προσπάθειες πού εἶχαν καταβληθεῖ ἀπό χρόνια καί δίδεται θετική ἀπάντηση στό ἐπίμονο σχετικό αἴτημα, πού εἶχαν διατυπώσει ὅλες σχεδόν οἱ προηγούμενες συνάξεις μας, τοπικές καί παγκρήτιες. Ἐλπίζω νά παγιωθεῖ μέ τό φετινό συνέδριό μας ἕνα καθιερωσῆς σταθερῆς ἐπικοινωνίας, συνεργασίας καί συμπνευματισμοῦ, 1)

Στό προλογικό σημείωμα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνος γιά τήν ἔκδοση τοῦ νέου ὄργάνου τῆς Γραμματείας γιά τήν προπαρασκευή τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, "ΣΥΝΟΔΙΚΑ", 2) μπορεῖ κανεῖς νά ἐπισημάνει δύο βασικούς παράγοντες ἀναφορᾶς τῆς Συνόδου, πρὸς τήν ὁποία ὁδεύει ἡ Ὄρθοδοξία: τό σ ὤ μ α τ ῶ ν ἐ π ι σ κ ὀ π ῶ ν καί γενικότερα τό π λ ῆ ρ ω μ α τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τή μιὰ μεριά καί τόν κ ὀ σ μ ο ν ἀπό τήν ἄλλη. Μιλώντας γιά τήν ἀναζήτηση τοῦ "κ ἐ ν τ ρ ο υ τῆς Σ υ ν ὀ δ ο υ", ὑπογραμμίζει ὁ Σεβασμιώτατος τίς δυσκολίες ἐντοπισμοῦ του, τόσον ἐπειδῆ παρεῖλθε χρόνος δώδεκα αἰώνων ἀπό τήν Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδο, ὅσο καί λόγῳ "τῶν ἐπελθουσῶν διαφορῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνακατατάξεων καί πνευματικῶν διαμορφώσεων, μάλιστα δέ τῆς ἐπαναστατικῆς ἀλλαγῆς εἰς τήν θέσιν καί τῆς πνευματικῆς ἀνάγκας τοῦ συγχρόνου πιστοῦ, ἐν μέσῳ ἑνός νέου, βαθύτατα ἐκκοσμηκευ -

μένου και τεχνοκρατούμενου κόσμου". Ἡ Σύνοδος λοιπόν καλεῖται, "ὑπερβαίνουσα τὸν ἱερέα καὶ τὸν λευῖτην, νά κύψῃ καὶ νά ἐγκύψῃ μετὰ τοῦ Κυρίου της, ἐν τῇ μορφῇ Του τοῦ Σαμαρείτου, εἰς τὸν πληγωμένον σύγχρονον ἄνθρωπον, νά ἐπιδέσῃ τὸ τραῦμά του καὶ νά ἀκούσῃ τὸ ἄγχος του". Ἡ μνεῖα τοῦ Σαμαρείτη προσδιορίζει μέ σαφήνεια τὴ δ ι α θ ε σ η , μέ τὴν ὁποία ὀφείλει νά πορευθεῖ ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς Συνόδου πρὸς τὸν κόσμον. Διατυπώνεται μάλιστα στό τέλος ἡ ἐλπίδα πῶς, μέ τὴν εὐκαιρία τῆς Συνόδου, ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ θεολογία της θά βροῦν νέα κατηγορήματα ἐκφράσεως, ἀ ν τ ι λ η π τ ἄ σ τ ὸ σύγχρονο ἄνθρωπο. Ἡ ἀντίληψη ὅμως ὑπονοεῖ τὴ σ υ ν α ν τ ἰ λ η ψ η ἀπὸ τὴν πλευρά τῆς Ἐκκλησίας, τὴν πρόθεση παραμυθίας τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου.

Οἱ παρατηρήσεις αὐτές τοῦ Σεβασμιωτ. Γέροντος Χαλκηδόνης διαγράφουν, σέ γενικὲς γραμμές, τὸ πλαίσιο τοῦ θέματος, τὸ ὁποῖο ἔχω τὴν τιμὴ νά διαπραγματευθῶ στό συνέδριό μας.

Κατ' ἀρχὴν θά ἤθελα, μέ κίνδυνο νά ἐπαναλάβω πράγματα σέ ὄλους γνωστά, νά δοκιμάσω μιά τοποθέτηση τῆς Συνόδου στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ νά δοῦμε ὕστερα τὴ λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ στή σχέση του μέ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν κόσμον. Χρησιμοποίησα κιόλας τὸν "ὄρο-κλειδί" τοῦ πρώτου μέρους τῆς ὁμιλίας μου, τὸν ὄρο "σ ῶ μ α". Θά σᾶς παρακαλοῦσα νά διαβάσουμε μαζί ἀπὸ τὸ 12. κεφ. τῆς Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς τούς στίχους 12-31 καὶ νά συνεργαστοῦμε στήν ἀναζήτηση τῶν ἀναφορῶν τοῦ κειμένου αὐτοῦ στό πρόβλημα πού ἀπασχολεῖ τὸ συνέδριό μας.

Ἡ ἐρμηνευτικὴ ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου θά εἶναι κατ' ἀνάγκη συνοπτικὴ. Ἔτσι, δέν εἶναι δυνατόν νά ἐπεκταθοῦμε στίς μυθολογικὲς, θρησκευτικολογικὲς καὶ φιλοσοφικὲς ἀναλογίες τοῦ "σώματος", τίς ὁποῖες εἶχε ἀσφαλῶς ὑπ' ὄψη ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Ἐκεῖνο πού πρέπει νά τονισθεῖ ἐδῶ μέ κάθε ἔμφαση εἶναι τοῦτο: Ὁ Παῦλος διαχωρίζει κατηγορηματικά

τή θεολογική έννοια του "αίματος" από τόν μυθολογικό, θρησκευολογικό και φιλοσοφικό περίγυρο, Διαχωριστική γραμμή είναι αυτός: ὁ Χ ρ ι - σ τ ὀ ς (στ.12). Σέ συνδυασμό μέ τό παράλληλο κείμενο τῆς πρὸς Ρω - μαίους (12,4ἔξ.) καί σέ σχέση πάντα μ ὀ ν ο μέ τό θέμα τῆς ὁμιλίας μας, θά μπορούσαμε νά κάνομε τίς ἀκόλουθες παρατηρήσεις, πού θά τίς διατυπώσουμε ἔτσι, ὥστε νά διευκολυνθεῖ στή συνέχεια ἡ συζήτηση.

Ἡ χριστιανική κοινότητα, ἡ Ἐκκλησία, δέν ὁ μ ο ι ᾶ ζ ε ι ἀπλῶς μέ τό "αἷμα": ε ἶ ν α ι τό "αἷμα"! Ὁ συμβολισμός στή γλώσσα τοῦ κειμένου δέν πρέπει νά μᾶς ὀδηγήσει σέ ἀναζήτηση ὀποιοωνδήποτε μ ε - τ ᾶ φ ο ρ ῶ ν. Τό "αἷμα" ἐδῶ δηλώνει μιάν ὑποστατική πραγματικότητα, ὅπως θά δοῦμε ἀναλυτικότερα παρακάτω.

Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Παύλου εἶναι κατὰ πρῶτο λόγο Χριστολογία: "οἱ πολλοί ἐν αἷμα ἑσμέν ἐν Χριστῷ" (Ρωμ.12,5). Αὐτό τό "ἐν Χριστῷ" δέν σημαίνει ἀπλῶς σ χ έ σ η (ἐν σχέσει, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τόν Χρι - στὸ), ἀλλ' ὑ π ὀ σ τ α σ η: "ὑμεῖς δέ αἷμα Χριστοῦ" (Α' Κορ. 12,27). Ἐδῶ πρέπει νά προσέξουμε ἰδιαίτερα. Δέν ἔχομε δύο ξεχωριστές ἐνότητες (τόν Χριστό ἀπό τή μιᾷ μεριά καί τό "αἷμα" ἀπό τήν ἄλ - λη). Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός εἶναι μέλος-ἡ "κεφαλή"- τοῦ "αἵματος": Ἐτσι, ὄλο τό "αἷμα", Χριστός καί Ἐκκλησία, νοεῖται ὡς ἐ ν ι α ῖ ο π ῖ ρ ὀ σ ω π ο. Στό κείμενό μας δέν γίνεται χρήση τοῦ ὄρου "κεφαλή", ὑπνοεῖται ὅμως ἀπό ἀρκετά σχετικά χωρία τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου (Ἐφεσ.1,22, 4,15, 5,23 καί μάλιστα σαφῶς ὡς πρὸς τό "αἷμα" στό Κο - λ ο σ ο: 1,18: "καί αὐτός ἐστίν ἡ κεφαλή τοῦ αἵματος, τῆς ἐκκλησίας"). Πρόκειται λοιπόν γιά μιᾷ μ ο ν α δ ι κ ῆ ἐ ν ὀ τ η τ α, ὅπου ὁ ὄ - λ ο ς Χριστός εἶναι ἡ κεφαλή καί τό αἷμα", κατὰ τόν Αὐγουστίνο, ἢ, κα - τὰ τή σαφέστερη ἐρμηνεία τοῦ Θεοφυλάκτου: "Καθάπερ τό αἷμα καί ἡ κε - φ α λ ῆ εἷς ἐστίν ἄνθρωπος" οὕτω καί τήν Ἐκκλησίαν καί τόν Χριστόν ὡς αἷμα καί κεφαλὴν ἐν εἰδῶς, ἀντί τῆς Ἐκκλησίας τόν Χριστόν τέθεικε" ("οὕτω καί ὁ Χριστός" τοῦ στ. 12).³⁾

Εἶπομε πῶς ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Παύλου εἶναι κατὰ πρῶτο λόγο Χρι - σ τ ο λ ο γ ῖ α. Τόσον ὅμως ἡ Χριστολογία, ὅσο καί ἡ Ἐκκλησιολογία εἶναι τ ρ ι α δ ι κ ῆ: "ὁ θεός ἔθετο τά μέλη ἐν ἑαυτῶν ἐν τῷ σώματι καθὼς ἠγάπησεν" (στ.18). Καί ὁ Τριαδικός θεός κατανέμει

τά χαρίσματα, κατά τούς προηγούμενους στίχους 4-11: τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ὁ αὐτὸς Κύριος, αὐτὸς ὁ Θεός, "ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι".

Ἡ οἰκοδομή, ἡ συνοχή καὶ ἡ ὄλη δομὴ τοῦ "αἵματος" τελεσιουργεῖται "ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος". Ἀπαρχὴ αὐτῆς τῆς δομήσεως εἶναι τὸ Βάπτισμα: "καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν" (στ. 13). "Ὅπως εἴπαμε παραπάνω, ὁ λόγος ἐδῶ δέν εἶναι μεταφορικός, ἀλλὰ ὑποστατικός. Ὁ θάνατος τοῦ παλαιοῦ καὶ ἡ ἀναγέννηση τοῦ καινοῦ ἐν Χριστῷ ἀνθρώπου (Γαλ. 3,27) εἰσάγει τὸν πιστό στό μυστήριον τῆς μεταμορφώσεώς του, στήν καινὴ κτίση, στήν ἐντελῶς νέα καὶ μοναδικὴ πραγματικότητα, πού βρίσκεται πέραν ἀπὸ τίς βιολογικές-φυλετικές, τίς κοινωνικές, πολιτικές καὶ πολιτιστικές διαφοροποιήσεις, δηλ. πέραν ἀπὸ τὸ "φυσικόν" καὶ τὸ "συμβεβηκός" τῶν ἀνθρώπινων δεδομένων. Μὲ τὸ Βάπτισμα - αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ προσέξουμε ἰδιαιτέρα - πραγματώνεται ὄχι ἡ ἔνωση μὲ τὸν Χριστό, ἀλλὰ μὲ τὸ "σῶμα Χριστοῦ", μὲ τὸν Χριστό στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἐπομένως μὲ τὸ σύνολο τῶν μελῶν. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ γίνῃ καὶ ἡ ἐξῆς λεπτή, ἀλλὰ οὐσιαστικὴ διευκρίνιση: δέν μετέχομε στό "σῶμα" ὡς μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀντίθετα, καθὼς μετέχομε στό "σῶμα", γινόμεστε καὶ παραμένετε μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ τόνος σέ ὅλο τὸ κείμενο βρίσκεται στή γενική: τὸ ὁ Χριστοῦ. Δέν εἶναι ἡ Ἐκκλησία ἓνας αὐτὸβουλος ὀργανισμὸς, ἓνας αὐτόβουλος θρησκευτικὸς ὄμιλος, μιά συσπείρωση εὐσεβῶν, πού ὀργανώνεται ἀπλῶς μὲ τὴ δική τους βούληση καὶ ἀπόφαση. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι "ἐκ Θεοῦ", "τοῦ Θεοῦ" καὶ ὄχι δημιούργημα καὶ ἰδιοκτησία τῶν μελῶν τῆς ἢ μέρους αὐτῶν.

Στὴ συγκρότηση καὶ στή ζωὴ τοῦ "αἵματος" δέν ὑπάρχει ἀναφορὰ τῶν μελῶν μόνον πρὸς τὴν "κεφαλὴν", τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλληλα: "ἵνα μὴ ᾖ σχίσμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη". (στ. 25). Πολύ περισσότερο: τὰ μέλη δέν εἶναι ἀπλῶς μέλη τοῦ αἵματος, ἀλλὰ " καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη" (Ρωμ. 12,5),

Όσα λέγονται στους στίχους 15 ἔξ., ἐνῶ ἔχουν χωρίς ἀμφιβολία π α ρ α ι ν ε τ ι κ ὸ χαρακτήρα, διερμηνεύουν, ὡστόσο, τήν ὑποστατική ἐνότητα τοῦ μέρους πρὸς τὸ ὅλον, τόσον ὅσον ἀφορᾷ στά μέλη, ὅσο καί ὅσον ἀφορᾷ στά χαρίσματα, στά διακονήματα καί στίς ἐνέργειες. Κανένα μέλος, κανένα χάρισμα, κανένα διακόνημα, καμμιά ἐνέργεια δέν ἔχει αὐθῦπαρη καί αὐτοστρεφή ὑπόσταση καί θέση: "Ἀλλήλων ἐπιδεεῖς ἐποίησεν ἡμᾶς ὁ θεός, ἵνα τῷ χρῆζειν ἀλλήλων ὁμονοῶμεν καί πρὸς ἀλλήλους συναγόμενοι μὴ σχιζόμεθα", σχολιάζει ὁ Ζιγαβινός. Κανένα μέλος δέν μπορεῖ νά ἀγνοήσει τὸ ὅλον καί νά ἰσχυρισθεῖ πῶς μόνο αὐτὸ ἀντιπροσωπεύει, ἐκφράζει καί κατευθύνει τὸ "σῶμα". Κανένα μέλος δέν μπορεῖ νά ἀπωθηθεῖ στό περιθώριο, ἐπειδὴ ἀσκεῖ ὑποδεέστερο ρόλο. Ἐνῶ ὁ Παῦλος δέν ἐξισώνει τὰ πάντα, θέτει, ὡστόσο, σαφεῖς φραγμούς στή διάθεση καταπίεσεως τοῦ ἐνὸς μέλους ἀπὸ τὸ ἄλλο. "Ὅποιο μέλος ἀποπειράται κάτι τέτοιο, ἀφετερίζεται τῆ χάρι καί διαταράσσει τήν ἐνότητα. Ἀλλά καί ὅποιο μέλος ἀνέχεται τήν καταπίεση, ὄχι μόνο παραιτεῖται ἀπὸ ὑποστατικό, θεῖο δικαίωμα του, ἀλλά συμβάλλει ἐπίσης, μέ τήν παιθητική στάση του, στήν "ἐλεφαντίαση"⁴⁾ ἄλλων μελῶν, στήν παραμόρφωσή τοῦ "σώματος" καί στήν καταστροφή τῆς ἁρμονίας του.

Τέλος, πρέπει νά τονισθεῖ ἐδῶ ἡ ἐσωτερική συνάφεια τοῦ ὅρου "σῶμα Χριστοῦ" σέ σχέση μέ τήν Ἐκκλησία, πρὸς τόν ὅρο "σῶμα Χριστοῦ" σέ σχέση μέ τή θ. Εὐχ α ρ ι σ τ ί α. Τόσον ἡ ἐνωμάτωση τοῦ πιστοῦ μέ τὸ "Ἅγιο Βάπτισμα, κατὰ τήν ἔννοια τῆς πρὸς Ρωμαίους καί τῆς Α' πρὸς Κορινθίους, ὅσο καί ἡ πρόσληψη τοῦ "σώματος" στή θ. Εὐχαριστία, γοῦνται ὡς μετοχή στό θάνατο καί στήν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι. Μέ ἄλλα λόγια: "Ὅσοι ἐσθίουσιν τόν αὐτόν ἄρτον, ἐνώνονται πρὸς ἀλλήλους καί πρὸς τὸ σύνολο σωματικά, καθολικά.

Εἶναι φανερό πῶς μέ τίς παραπάνω ἐρμηνευτικές παρατηρήσεις δέν ἐξαντλήσαμε ὅλα, ὅσα ἔχει νά ἡμᾶς πεῖ τὸ ἱερό κείμενο γιά τὸ θέμα μας. Κερδίσαμε ὅμως τῆ αωστή, ὅπως πιστεύω, ἀφετηρία. Θά ἐπαινέλθουμε, ὡστόσο, στό κείμενο μερικές φορές ἀκόμη.

Τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας μου περιλαμβάνει τρεῖς ὅρους, πού θά προσπαθήσω νά τοὺς δῶ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ κειμένου πού μελετήσαμε. Εἶναι οἱ ὅροι "σ ὕ ν ο δ ο ς", "π λ ῆ ρ ω μ α" καί "κ ὄ σ μ ο ς". Ἡ ἐξέταση

δέν μπορεί φυσικά νά εἶναι διαδοχική, ἀλλά συστηματική καί παράλληλη.

Στό κείμενό μας δέν γίνεται βέβαια λόγος γιά Σύνοδο. Σκοπός τῆς ἐπιστολῆς εἶναι ἡ ἀντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου. Εἶναι ὁμως φανερό, πώς ἡ Σύνοδος συνάπτεται μέ τό ὅλον αἶμα, ὡς εἰδικό λειτουργήμα, πού, ὅπως διαμορφώθηκε στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, ἐνεργοποιεῖ ὅλα τά χαρίσματα καί μάλιστα ἐκεῖνα τοῦ ἀποστόλου, τοῦ προφήτη, τοῦ διδασκάλου καί τῆς κυβερνητικῆς φροντίδας. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι στή συνοδική συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἄρχισε νά διαμορφώνεται στόν κύκλο τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, ὅπως συνειδητοποιήθηκε τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς καί ἐνεργοποιήθηκε γιά πρώτη φορά κατά τήν Ἀποστολική Σύνοδο, κάθε συνοδική πράξη συνδέεται ἄμεσα μέ τήν παρουσία καί τήν ἐνέργεια τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Ὅστ. 13 τοῦ κειμένου μας εἶναι κατηγορηματικός: "οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν" "ΚΥΡΙΟΣ ΙΗΣΟΥΣ", εἰμή ἐν πνεύματι ἁγίῳ". Ἡ ἐπίγνωση καί ἡ ὁμολογία τῆς θείας κυριαρχίας, πού εἶναι πρωταρχικό καί διαρκές μέλημα τῆς Συνόδου, ἀποτελεῖ δωρεά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τό Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἐπίσης ἡ πηγὴ τῶν χαρισμάτων, ἡ πηγὴ ἐπομένως τῆς ἐξουσίας, τῆς αὐθεντίας καί τῶν ἐνεργειῶν τῆς Συνόδου στή διακονία τοῦ "αἵματος" καί τοῦ κόσμου. Δέν ἔχει λοιπόν ἡ Σύνοδος αὐτόβουλη προέλευση καί αὐθυπόστατη λειτουργικότητα στή ζωὴ τοῦ "αἵματος". Οὔτε τό "αἶμα" ἐπομένως μπορεῖ νά αὐτονομεῖται ἀπὸ τῆς Συνόδου, οὔτε ἡ Σύνοδος ἀπὸ τό "αἶμα". Ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν φορέας τοῦ ἀποστολικοῦ χαρίσματος, ἡ Σύνοδος μαρτυρεῖ, ὅπως καί οἱ Ἀπόστολοι, τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου καί ἐξαγγέλλει τῇ θεῷ κυριαρχία. Ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν φορέας τοῦ προφητικοῦ ἀξιώματος, δραστηριοποιεῖ τό σύνολο τῶν χαρισμάτων καί τῶν λειτουργημάτων τοῦ "αἵματος", σέ μιὰ δυναμική παρουσία του μέσα στόν κόσμο. Ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν φορέας τοῦ διδασκατικοῦ ἀξιώματος, εἶναι ὁ διδάσκαλος καί ὁ φρουρός τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως καί τῆς κατὰ Χριστόν ζωῆς. Καί, τέλος, ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν φορέας τῆς κυβερνητικῆς μεριμνας, διασφαλίζει τήν ἐνότητα τοῦ "αἵματος", τήν ἐνότητα βέβαια ἐν τῇ ἀληθείᾳ καί τῇ ἀγάπῃ καί ὄχι μιάν ἐνότητα ἐξουσιαστικῶν καταναγκασμῶν. Εἶναι αὐτονόητο πῶς κατὰ τήν ἀσκηση τῶν λειτουργημάτων τῆς αὐτῶν ἡ Σύνοδος οὔτε τήν "κεφαλήν" μπορεῖ νά ὑποκαταστήσει, οὔτε τά μέλη τοῦ "αἵματος" καί τά χαρί-

σματά τους νά άγνοήσει. 'Η Σύνοδος είναι "έκ του σώματος", "έν τῷ σώματι", "διά τό σώμα". Τό "σώμα" ένεργεί διά τῆς Συνόδου καί ἡ Σύνοδος υπέρ του "σώματος". 'Επειδή τά κεφάλαια 12 καί 13 άποτελοῦν μιάν ένότητα, θά μπορούσαμε, συνοψίζοντας τά παραπάνω, νά ποῦμε: 'Η Σύνοδος συγκεφαλαιώνει, βιώνει καί έκφράζει τό σύνολο τῆς ζωῆς του "σώματος", μέ καθοδηγητικό γνώμονα τήν άγάπη. 'Επιχειρώντας λοιπόν μιάν ὄχι αὐθαίρετη, πιστεύω, ὑποκατάσταση τῶν ὄρων, θά μπορούσαμε νά ποῦμε: 'Η Σύνοδος "μακροθυμεῖ, χρηστεύεται ... οὐ ζηλοῦ,.... οὐ περπερεύεται, οὐ φουσιούται, οὐκ άσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τά έαυτῆς, οὐ παροξύνεται,..οὐ χαίρει επί τῇ άδίκιᾳ, συχαίρει δέ τῇ άληθειᾳ" πάντα στέργει, πάντα πιστεύει, πάντα έλπίζει, πάντα ὑπομένει" ἡ Σύνοδος - άκόμη καί τίς ὀχλήσεις τῶν θεολόγων.'

'Η ένότητα καί έπομένως ἡ καθολικότητα του "σώματος" μᾶς ὀδηγεῖ στήν ένότητα, δηλαδή στή **διάρκεια** καί στήν **καθολικότητα** τῆς συνοδικότητας. 'Η Σύνοδος, ἡ ὁποιαδήποτε Σύνοδος, τοπική ἢ γενική, διαρκῆς ἢ έκτακτη, δέν είναι ένα "έφ'άπαξ", ένα στιγμιαῖο έπίσῳδειο στή ζωή του "σώματος". 'Ὡς έκφραση τῆς ζωῆς τῆς 'Εκκλησίας πηγάζει, ὅπως εἴπαμε, άπό αὐτήν άκριβῶς τή ζωή του "σώματος", τήν ποδηγετεῖ, τήν κατευθύνει καί τή συνοδεύει σ' ὅλη τή διάρκεια τῆς ιστορικῆς διαδρομῆς του. Ποιά χριστιανική κοινότητα θά μπορούσε νά ὀνομάζει τόν έαυτό της 'Εκκλησία του Χριστου, άν λησμονούσε στή θεωρία ἢ στήν πράξη, στήν πίστη δηλαδή καί στή ζωή της, ὅσα κατά τήν 'Αποστολική Σύνοδο "έδοξε τῷ 'Αγίῳ Πνεύματι" καί τοῖς 'Αποστόλοις; 'Εδῶ δέν πρόκειται άπλῶς γιά ιστορική μνήμη. Κάθε συνοδική πράξη έπιρεάζει τή ζωή του "σώματος" καί έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες. Χωρίς τήν αἴσθηση αὐτῆς τῆς διάρκειας καί τῆς καθολικότητάς της, ἡ Σύνοδος κινδυνεύει νά μεταβληθεῖ σέ γραφειοκρατικό σύστημα γιά τή διεκπεραίωση "ὑποθέσεων τρεχούσης φύσεως", δηλαδή θεσμός άσκήσεως έξουσιῶν καί ὄχι λειτουργήματα ένεργοποίησεως χαρισμάτων. Κάτι τέτοιο θά ίσοδυναμούσε μέ άλλοτρίωση του συνοδικου θεσμου άπό τήν άποστολή του, ένῶ ταυτόχρονα θά συντελοῦσε στήν παραφθορά τῆς συνοδικῆς συνειδήσεως του **πληρώματος**.

Στό σημεῖο αὐτό είναι άνάγκη νά έπισημανθεῖ ὁ κίνδυνος διακρίσεως άνάμεσα στή γενική, δηλ. στήν οἰκουμενική ἢ τήν 'Αγία καί Μεγάλη Σύνο-

δο τῆς Ἐκκλησίας καί στή γνωστή μορφή τῆς Συνόδου μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐτησίας συναγωγῆς τῶν ἐπισκόπων ἢ διαρκοῦς συνοδικῆς διαδικασίας. Μιά τέτοια διάκριση θά πιστοποιοῦσε ἀκριβῶς τόν γραφειοκρατικό χαρακτήρα τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ καί θά ἔκανε προβληματική τήν ἀποτελεσματικότητα καί τήν αὐθεντικότητα καί αὐτῆς τῆς καθολικῆς Συνόδου. ⁵⁾ Γιατί βέβαια ἡ καθολική Σύνοδος, παρ' ὅλη τήν ἀδιαμφισβήτητη μοναδικότητά της, δέν παύει νά συγκεντρώνει ἀσφαλῶς τήν καθ' ὅλου ἐμπερία τῶν κατὰ τόπους Συνόδων καί τῶν μελῶν τους, γεγονός πού δέν μπορεῖ νά ἀφήνει ἀνεπηρέαστη τήν πορεία της. Ἴσως αὐτή ἡ ἀνησυχία ὀδήγησε καί τόν Σεβ. Μύρων κ. Χρυσόστομο νά ἐπισημάνει πρόσφατα τήν ἀνάγκη - ἐν ὄψει τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου -, οἱ κατὰ τόπους ἐπίσκοποι νά δραστηριοποιηθοῦν "ἐπί τό οὐσιαστικώτερον ἔργον τῆς ἀποστολικῆς εὐθύνης των, ἥτοι ἐπί τό ἔργον τῆς συλλογικῆς συνυπευθυνότητός των ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ." ⁶⁾

Ὡς ἡ κατ' ἔξοχὴν χαρισματική ἐνέργεια στή ζωῆ τοῦ "σώματος", ἡ Σύνοδος ἀφίλει νά ζεῖ καί νά φανεράνει τήν ἐσχατολογικὴ διάστασή του. "Σῶμα Χριστοῦ" καί "ἐσχατολογικὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ" εἶναι ὄροι ταυτόσημοι. Ἡ Ἐκκλησία, τό ἱστορικό σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀνάμεσα στήν Ἀνάσταση καί στήν Παρουσία, εἰσέρχεται - ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος - στόν ἀρχαῖο καί ἀπερχόμενο κόσμο, ὡς γεγονός τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν, ὡς "νέος Ἰσραὴλ", πού παίρνει τή θέση τοῦ "λείμματος" τῶν Προφητῶν καί πορεύεται μέσα στήν Ἱστορία ὡς τό "σημεῖον" τῆς Βασιλείας, τῆς ἀποκαταδοκίας καί βεβαίας ἐλπίδας. Εἶναι ἀνάγκη νά ἐξαρθεῖ μέ κάθε ἐμφαση αὐτή ἀκριβῶς ἡ ἐσχατολογικὴ διάσταση τῆς Ἐκκλησίας. Καί αὐτό ἐπειδὴ ἔχω τήν αἴσθησι πὼς ἡ ἐκκοσμίκευση τῆς Ἐκκλησίας ἐκφράζεται σήμερα κυρίως ὡς ἐξασθένισις ἢ παντελής ἀπώλεια τῆς ἐσχατολογικῆς αὐτοσυνειδησίας της. Πρωταρχικὴ λοιπὸν μέριμνα τῆς Συνόδου θά ἔπρεπε νά εἶναι σήμερα ἡ ὑπόμνησι τόσο πρὸς τόν κόσμον, ὅσο καί πρὸς τό "σῶμα" τῶν πιστῶν, αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς ἐσχατολογικῆς διαστάσεως.

Θά ἤθελα νά χρησιμοποιοῦμαι ἐδῶ, ὡς τεχνικούς ὄρους μόνο, τήν ἐσχατολογικὴ σχετικοποίηση τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἐσχατολογικὴ σχετικοποίη-

η ση το ὁ κόσμου. Ὁ ὅρος "σχετικοποίηση" ἀναφέρεται
 στή σχέση πρὸς τὰ ἔσχατα, μέ τήν ἔννοια ὅτι τὰ ἔσχατα εἶναι μ ἔ-
 τ ρ ο καί κ ρ ι τ ῆ ρ ι ο γιά τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ κό-
 σμου. 7)

Ἡ ἔσχατολογική σχετικοποίηση τῆς
 Ἐκκλησίας τήν προφυλάσσει ἀπὸ τόν πειρασμό νά αὐτονομη-
 θεῖ ἀπὸ τή σχέση της πρὸς τὰ ἔσχατα. Εἰδιωότερα:

Ἡ ἔσχατολογική σχετικοποίηση τῆς Ἐκκλησίας ἀπαγορεύει τήν
 ταύτισή της μέ τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, δηλ. τήν αὐ-
 θαίρετη ἀπολυτοποίησή της, πού συνεπάγεται ἀπώλεια ἐκεινῶν, πού
 ζοῦσαν οἱ πρῶτοι χριστιανοί ὡς τήν πιό δυναμική πραγματικότητα :
 τήν πεποίθηση πῶς ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό σκεῦος, ἡ "ναῦς", πού, πη-
 δαλιουχοῦμενη ἀπὸ τόν κυβερνήτη καί τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ κόσμου
 καί τῆς Ἱστορίας, διαπλέει τόν ὠκεανό τοῦ χώρου καί τοῦ χρόνου
 μέ σταθερό προσανατολισμό πρὸς τὰ ἔσχατα. Ἡ Ἐκκλησία λοιπόν,
 γιά νά θυμηθοῦμε μιὰ ἄλλη εἰκόνα ἀπὸ τή θεομητορικὴ Ἐκκλησιο-
 λογία, εἶναι "ἡ κλίμαξ ἡ μετάγουσα ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν". Αὐτό τό
 "μεταγωγικό" λειτούργημα τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀπαγορεύει τήν ὅποια
 δήποτε στάθμευση (σέ σχήματα, σέ θεσμούς, σέ δεσμούς, καί δεσμά!).
 Δέν ὑπάρχει ἀγκυροβόλιο γιά τήν Ἐκκλησία, οὔτε σ'αὐτό τόν κόσμο,
 οὔτε στόν ἄλλο. Στάθμευση σ'αὐτόν τόν κόσμο σημαίνει ἐγκατάλειψη
 τῆς "ἑξόδου", κατασκήνωση στήν ἔρημο, ἀνέγερση βωμῶν καί "μόσχου
 χρουσοῦ" εἰς προσκύνησιν εἰδώλων." 8) Ἀλλά καί ὁ ἄλλος κόσμος, ὁ
 "μέλλων αἰών", δέν εἶναι γιά τήν Ἐκκλησία τίποτε ἄλλο ἀπὸ τήν ὀ-
 λωλήρωση καί τό πέρας τῆς πορείας. Τὰ ἔσχατα, ἐπομένως, δέν ἀνή-
 κουν στήν Ἐκκλησία. Ἀνήκουν στή Βασιλεία καί στή δόξα τοῦ Θεοῦ:
 "Καί ἦλθεν εἰς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων ... καί ἔδειξέν μοι τήν πόλιν
 τήν ἁγίαν Ἱερουσαλήμ... ἔχουσαν δόξαν τοῦ Θεοῦ ... Καί ναόν οὐκ
 εἶδον ἐν αὐτῇ· ὁ γάρ κύριος ὁ Θεός ὁ παντοκράτωρ ναός αὐτῆς ἐστίν
 καί τό ἄρνιον..." (Ἀποκ. 21,9 ἔξ., 22 ἔξ.).

Ἐπειτα, ἡ ἔσχατολογική σχετικοποίηση τῆς Ἐκκλησίας τήν ἀ-
 π ε λ ε υ θ ε ρ ὴ ν ε ι καί τήν ὑ π ο δ ο υ λ ὴ ν ε ι συνάμα.
 Τήν ἀπελευθερώνει ἀπὸ ἐνδοκοσμικές οὐτοπίες καί εὐσεβεῖς μεσσια-
 νισμούς, πού - καθὼς ἔχουν χάσει τήν ἔσχατολογική συνείδηση- βιά-

ζονται να οίκοδομήσουν τη Βασιλεία του Θεού σ' αυτό τον κόσμο. 'Ακόμη, η έσχατολογική διάσταση νομιμοποιεί και έπιβάλλει την άνεξαρτησία της 'Εκκλησίας από τις όποιεςδήποτε κοσμικές δεσμεύσεις ή συνδοιοποιίες και της έπιτρέπει να εύαγγελίζεται "τό σωτήριο του Θεού" ακόμη και προς εκείνους, ειδικά προς εκείνους, που σπεύδουν να οίκοδομήσουν ένα μέλλον χωρίς Θεό. Πολύ περισσότερο: η έσχατολογική σχετικοποίηση της 'Εκκλησίας την υποδουλώνει στην έλευθερία της: 'Η 'Εκκλησία είναι υποχρεωμένη να μένει έλευθερη, άδέσμευτη προς κάθε καταύθυνση, για να υπενθυμίζει άκριβώς προς κάθε καταύθυνση την "κρίση" και την άτέλειά της, την έσχατολογική της σχετικότητα. Κύριο μέλημα της Συνόδου είναι λοιπόν να διατηρεί σε έγρήγορη την έσχατολογική συνείδηση του "πληρώματος" και να περιφρουρεί την έλευθερία της 'Εκκλησίας μέσα στον κόσμο.

Έσχατολογική σχετικοποίηση του κόσμου: Μια σύγχρονη Σύνοδος θα έπρεπε να υπενθυμίζει στον κόσμο, ότι τά έσχατα "κρίνουν" τά παρόντα και τά μέλλοντα. Μόνο μπροστά στο όραμα των έσχάτων θα ήταν δυνατόν να συνειδητοποιήσει ο κόσμος τη σχετικότητά του. Τό γεγονός δηλαδή, πως κάθε κοινωνική δομή, κάθε πολιτική οργάνωση, κάθε έπιστημονική και τεχνολογική πρόοδος απέχει πολύ από την τελειότητα και την πληρότητα, θεωρούμενη κάτω από τό φως της έσχατολογικής προσδοκίας. 'Η επίγωση του άτελους και πεπερασμένου, δηλαδή περιορισμένου και σχετικού των κοσμικών πραγματικοτήτων, απαλλάσσει τον κόσμο από τις ψευδαισθήσεις της αυτόλυτρωσεως, από τους γιγαντισμούς του έγωϊσμού και από την πλάνη της άυτοδικαιώσεως. Πολύ περισσότερο: η έσχατολογική σχετικοποίηση προφυλάσσει τά έγκόσμια από τη ματαιότητα, που τους αποδίδεται φυσιολογικά, όταν λείπει η έσχατολογική διάστασή τους. Τά πάντα είναι μάταια, καθ' έαυτά. Τά πάντα είναι πλήρη νοήματος και σκοπού, όταν συνειδητοποιείται η σωτή θέση τους μέσα στη Δημιουργία και στο μυστήριο της σωτηρίας.

'Η έσχατολογική σχετικοποίηση της 'Εκκλησίας και του κόσμου είναι λοιπόν η πιο σωτή όπτική γωνία για τη θεώρηση των σχέσεων της 'Εκκλησίας, έπομένως και της Συνόδου, με τον κόσμο. 'Ως "νέος 'Ισραήλ" των έσχάτων ημερών, ως η "ζύμη", που έχει αποθέσει ο Θεός στον κόσμο για να ζυμώνει τό "φύραμα", συνδέεται άναπόσπαστα η 'Εκκλησία με την προσδοκία της καθολικής κυριαρχίας του Θεού πάνω στον κόσμο

καί στήν Ἱστορία. Ἐνῶ, ὅπως εἴπαμε, ἡ Ἐκκλησία δέν ταυτίζεται μέ τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἡ τελευταία περιλαμβάνει ἐσχατολογικά τό μέλλον ὀ λ ὀ κ λ η ρ η ς τ ῆ ς ἀ ν θ ρ ω π ὄ τ η τ α ς, τοῦ κόσμου παντός. Πρός αὐτό τό μέλλον τῆς κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ πορεύονται ὁ κόσμος καί ἡ ἀνθρωπότητα, τόσον ἡ ἐντός, ὅσο καί ἡ ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι λάθος πελῶριο νά νομίζεται, πῶς ἐξαντλεῖται τό χρέος τῆς Ἐκκλησίας στή δικαιοσύνη τοῦ "πληρώματος" τῶν "εὐσεβῶν" ἢ ἔστω στή μέριμνα γιά τούς ἀνθρώπους, πού ἔλαβαν κάποτε τό ἅγιο Βάπτισμα καί ἀμβλύθηκαν ὕστερα ἡ συνείδησή τους ("ἐσωτερική Ἱεραποστολή"). Ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ εἶναι μεγαλύτερη ἀπό τήν Ἐκκλησία, πού ἀντλεῖ τήν εἰδική λειτουργικότητα καί σημασία της μόνον ἀπό τήν ἔνταξή της σ' αὐτή τή θεία κυριαρχία. Ἔτσι, ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἁπλῶς ἕνα μόνον μέσα στήν εὐρύτερη πραγματικότητα τοῦ κόσμου, πού καί αὐτή συμπεριλαμβάνεται, ὅπως εἴπαμε, στήν ἀκόμη εὐρύτερη κυριαρχία τοῦ Θεοῦ. Αὐτή ἦταν ἡ ἐσχατολογική αὐτοσυνειδησία τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητας. Εἶδε τόν ἑαυτό της ὡς πρόγευση τῶν ἐσχάτων, ὡς ἀντικατοπτρισμό τοῦ φωτός, πού ἀνέτειλε ἐν Χριστῷ γιά ὀ λ ο υ ς τ ο ὑ ς λ α ο ὑ ς. Εἰδικότερα ὁ ἑλληνιστικός Χριστιανισμός ἐχρησιμοποίησε τήν ἐσχατολογική εἰκόνα τοῦ "αἵματος τοῦ Χριστοῦ" ὡς ἐκκλησιολογικό τύπο στήν οἰκουμενική ἱεραποστολική προσπάθειά του. Γιά τόν Ἀπόστολο Παῦλο ἡ ἱεραποστολή συνδέεται ἄμεσα μέ τήν ἔννοια τῆς κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ πάνω στόν κόσμο, πού εἶναι ἀκριβῶς ὁ χῶρος, στόν ὁποῖο προβάλλεται ἡ κυριαρχική ἀξίωση τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ διαπιστώσεις αὐτές σέ σχέση μέ τό θέμα τῆς ὁμιλίας μας σημαίνουν, ἀνάμεσα στά ἄλλα, καί τά ἑξῆς:

- Ἀποστολή τῆς Συνόδου εἶναι νά διορθώνει τήν πορεία τοῦ σιᾶρους, δηλαδή νά τό ἐπαναφέρει στή ἄσπρη ἐσχατολογική γραμμή πλεύσεως, κάθε φορά πού ὁ κόσμος τό παρασύρει στίς ὁποιοσδήποτε ἀποκλίσεις ἢ ὀ φ ὀ β ο ς μπροστά στά ἀντίθετα ρεύματα συμβουλευεῖ ἀγκυροβόλημα στά ὑπῆνεμα λιμάνια τῆς ἀπροβληματίστης εὐζωΐας. Πολύ περισσότερο, κάθε φορά πού ἡ τυφλότητα καί ὁ ἐγωκεντρισμός τῶν χριστιανῶν τό ἀφήνει νά διαγράφει στό πέλαγος κύκλους δίχως νόημα, χωρίς προσανατολισμό καί ἐλπίδα.

- 'Αποστολή τῆς Συνόδου εἶναι ἀκόμη ἡ παράκληση τοῦ πληρώματος στίς τωρινές ἄρες τῶν ὀλέθριων ἐγκοσμικευτικῶν πειρασμῶν καὶ ἡ ἐνδυνάμωσή του, ὥστε νά οἰκιοῦται καὶ νά μαρτυρεῖ γιά ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα τὸν προορισμὸ τοῦ κόσμου ὅλου, τὸ σκοπὸ τῆς Ἱστορίας. Μιά τέτοια παράκληση καὶ ἐνδυνάμωση προϋποθέτει βέβαια πῶς πρὶν ἀπ' ὅλους ἡ ἴδια ἡ Σύνοδος, μέ τό ἦθος, μέ τό φρόνημα καὶ μέ τό ἔργο της θά εὐαγγελίζεται αὐτή τὴν καθολικότητα τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐσχατολογικῆς προοπτικῆς.

Χρησιμοποιήσαμε ὡς τώρα τὸν ὄρο "πλήρωμα" χωρὶς κανένα σχετικὸ σχόλιο, σάν κάτι τὸ αὐτονόητο. Πραγματικά εἶχα καὶ ἐγὼ τὴν ἐντύπωση, ὅτι ὁ ὄρος "πλήρωμα" δέν δημιουργεῖ προβλήματα, δέν ἀνήκει στὰ "θεολογούμενα". Ἡ συχνὴ χρῆση ὄρων μᾶς κάνει συνήθως νά τοὺς ἀντιπαρερχόμαστε ἀβασάνιστα. Ὡστόσο, καθὼς μελετοῦσα διάφορα κείμενα σχετικὰ μέ τὴν προπαρασκευὴ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, αἰφνιδιάσθηκα διαπιστώνοντας τὴν πλάνη μου ὅσον ἀφορᾷ στό αὐτονόητο τοῦ ὄρου "πλήρωμα".

Νά ἓνα ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτά: "Οἱ περισσότεροι ἀπ' ἐκείνους πού λέγονται Ὁρθόδοξοι Ἕλληνες καὶ οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν εἰς τὸν Ἑλλαδικὸν χῶρον ἀνήκουν, οὐχὶ ἐνσυνειδήτως, ἀλλὰ κατὰ τύπους μόνον εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Δέν ἐκκλησιάζονται, δέν μετέχουν εἰς τὰ μυστήρια καὶ εἰς τὴν λατρευτικὴν ζωὴν, δέν ἔχουν θρησκευτικὰ ἐνδιαφέροντα, δέν ἠμποροῦν νά διακρίνουν οὐδέ τὰς ἐλαχίστας διαφορὰς πού ὑφίστανται μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἑτεροδόξων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν ἀλλοδόξων. Αὐτοὶ ὅλοι, διὰ νά ὁμιλήσω σαφέστερον, εἶναι ψυχροὶ ἢ ἀδιάφοροι περὶ τὴν θρησκείαν καὶ πολλὰκις μισοῦν κἀκεῖ τι τὸ πνευματικόν. Ἄλλοι πάλιν ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὸν ὀρθολογισμὸν, τὸν ὕλισμὸν. ἢ τὰς μοντέρνας θεωρίας, τέλος δέ ἐν ποσοτὸν ἀσφαλῶς θά ἐκωροεῖται ἀπὸ ἀθεϊστικῆς ἀρχῆς.

Φρονῶ ὅτι δι' ὅλους αὐτοὺς δέν ὑπάρχει ἕδαφος διὰ νά γίνῃ προετοιμασία διὰ τὴν Σύνοδον. Ἡ Ἐκκλησία πρέπει ὅλους αὐτοὺς νά ἀντιμετωπίσῃ διὰ τῆς ποιμαντικῆς καὶ τοῦ ἐπανευαγγελισμοῦ. Ὑπολείπεται τὸ ἄλλο ποσοτὸν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τοὺς πιστοὺς, τοὺς καλοὺς καὶ εὐσεβεῖς χριστιανούς, οἵτινες καὶ ἀποτελοῦν τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Δι' αὐτοὺς πρέπει νά γίνῃ ἡ προετοιμασία".⁹⁾

Λοιπόν; Αὐτὸ εἶναι στ' ἀλήθεια τὸ "πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας", "οἱ

καλοί καί εύσεβεῖς χριστιανοί"; Γι' αὐτούς δέν ἀμφιβάλλει βέβαια κανείς - ἄν καί ἕνας ποιμένας, ὅπως ὁ σεβαστός καί σοφός συγγραφέας τοῦ παραπάνω κειμένου, δέν θάπρεπε ἴσως νά εἶναι καί τόσο σίγουρος! Οἱ ἄλλοι ὅμως; "Ὅσοι δέν ἀνήκουν πιά στό "πλήρωμα" μέ τή ναυτική ἔννοια τοῦ ὄρου; "Ὅσοι δέν συμπλέουν πιά στό σκάφος; Οἱ ναυαγοί; "Ὅσοι ἔπασαν στή θάλασσα μέ δική τους πρωτοβουλία ἢ "ἀσθένεια", μ' ἕνα παραστράτημά τους ἢ μέ τό λάχτισμα κάποιου ἄλλου μέλους τοῦ "πληρώματος" ἢ τῶν ἰδίων τῶν ἀξιωματούχων τοῦ σκάφους; Ἐκεῖνοι πού παλεύουν μέ τά κύματα ἢ καταποντίζονται στό βυθό τοῦ ὠκεανοῦ, αὐτοί ἀλήθεια δέν ἀνήκουν στό πλήρωμα; Πραγματικά δέν ὑπάρχει γι' αὐτούς "ἔδαφος διά νά γίνη προετοιμασία διά τήν Σύνοδον";

Εἶναι φανερό, πώς, ἀπό τήν ἀποψη τοῦ κειμένου πού ἀναλύσαμε παραπάνω, μιá τέτοια θεώρηση τοῦ "πληρώματος" παραβλέπει τούλάχιστο τούς στίχους 25-26: "ἵνα...τό αὐτό ὑπέρ ἀλλήλων μεριμνῶσιν τά μέλη. Καί εἴτε πάσχει ἕν μέλος, συμπάσχει πάντα τά μέλη". Θά τολμοῦσα ὅμως νά ρωτήσω καί κάτι ἄλλο: θά πορευθεῖ τό σκάφος, ἀγνοώντας καί ἐκεῖνους πού βρίσκονται στήν ἀντίπερα ὄχθη; Ἐλπίζω πώς ἡ ἀπάντηση στό καίριο τοῦτο ἐρώτημα θά δοθεῖ στή συνέχεια τῆς ὁμιλίας.

Ἐπιβάλλεται ὅμως νά σημειωθεῖ ἐδῶ καί μιá ἄλλη παρανόηση, πολύ συνήθης στό θεολογικό λεξιλόγιό μας, δηλαδή στή συνείδησή μας. Πρόκειται γιά τή διάκριση πού γίνεται πολύ συχνά ανάμεσα στήν "Ἐκκλησία" καί στό "πλήρωμα" της, μέ τήν ἔννοια πώς "Ἐκκλησία" εἶναι τό ἔρατεῖον καί "πλήρωμα" ὁ λαός, δηλαδή - κατά τήν ἀντίληψη αὐτή - οἱ "λαοί". Ὅτι ἀπό τήν ἀποψη τοῦ "σώματος" μιá τέτοια διάκριση ὄχι μόνο παντελῶς ἀυθαίρετη εἶναι, ἀλλά καί παραπλανητική καί ὀλέθρια, δέν χρειάζεται βέβαια νά λεχθεῖ. Οἱ ὄροι "πλήρωμα" καί "σῶμα" εἶναι ταυτόσημοι, ὅπως ἐπίσης οἱ ὄροι "πλήρωμα" καί "Ἐκκλησία". Ἡ Ἐκκλησία, ὡς τό "πλήρωμα", ἐπέχει τή θέση τοῦ "σώματος" σέ σχέση μέ τήν "κεφαλήν", σύμφωνα μέ τήν ἐρμηνεία τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου στό Ἐφεσ. 1, 23: "καί αὐτόν ἔδωκεν κεφαλήν ὑπέρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστίν τό σῶμα αὐτοῦ, τό πλήρωμα τοῦ τά πάντα ἐν πᾶσιν πληρουμένου".¹⁰⁾ Εἶναι λοιπόν ἀνάγκη ἐπείγουσα νά συνειδητοποιήσουμε τίς καταστροφικές συνέπειες σφαλερῶν διακρίσεων ὅπως ἡ παραπάνω. Ἄς εἶναι γιά μᾶς παράδειγμα πρὸς ἀποφυγὴν ἡ σχετική ἐμπειρία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

σίας . Ἡ λατινική θεολογία στήριξε στό 12 κεφάλαιο τῆς Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς τὴ θεωρία γιὰ τὸ CORPUS CHRISTI MYSTICUM μέ πρόθεση ἢ πάντως μέ ἀποτέλεσμα νά θεμελιώσῃ ἓνα δόγμα, πού διακαιώνει τὸ ἱεροκρατικό σύστημά της. Ἀντίθετα, ἡ σύγχρονη ρωμαιοκαθολική θεολογία προσπαθεῖ νά ἐπανερμηνεύσῃ τὸ 12 Κεφ. στά πλαίσια μιᾶς νέας χαρισματικῆς καί δυναμικῆς Ἐκκλησιολογίας. Θά ἦταν τραγικό νά ἐπιμείνει ἡ δική μας αὐτογνωσία σέ ξένα σχήματα, παρωχημένα καί σφαλερά.

Παρά τίς παραπάνω διευκρινίσεις, θά ἦμουν ἀσυνεπής πρὸς τὸ θέμα μου, ἂν παρέβλεπα τὸ πρόβλημα τῆς συμμετοχῆς στὴ συνοδική διαδικασία τῶν λαϊκῶν μελών τῆς Ἐκκλησίας - τοῦ "πληρώματος" στὴν καταχρηστική ἔννοια τοῦ ὄρου. Ἡ πρόξηση τῆς Ἐκκλησίας μᾶς εἶναι γνωστή. Οἱ ἀποφάσεις τοῦ "σώματος" κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνες ἦταν συλλογικές, μέ συμμετοχὴ κλήρου καί λαοῦ. Ἀπὸ τὸν Δ' αἰῶνα θεομοθετεῖται ἡ ἀπόσπασση τοῦ συνοδικοῦ λειτουργήματος ἀπὸ τὴν καθολικότητα τοῦ "σώματος". Παγώνεται ἡ ἐπισκοπική τῆς Συνόδου, ἔστω καί ἂν δέν ἀποκλείεται ἡ παρουσία ἀπλῶν κληρικῶν ἢ καί λαϊκῶν, πάντως "ὑπὸ συμβουλευτικήν ιδιότητα".¹¹⁾ Στά πλαίσια τῆς εἰσπηγήσεως αὐτῆς δέν εἶναι βέβαια δυνατόν νά προσεγγίσουμε τὴν οὐσία τοῦ προβλήματος. Θά ἤθελα λοιπὸν νά ἀρκεσθῶ στίς ἀκόλουθες παρατηρήσεις:

- Θά ἦταν μάταιο νά ἐπιδιωχθεῖ ἐνεργὸς - ἀντιπροσωπευτικὴ συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν στὴν Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος γιατί καί οἱ κλησιολογικὲς προϋποθέσεις ἔχουν ἀποδυναμωθεῖ καί ἡ τρέχουσα συνοδικὴ πραγματικότητά δέν ἔχει ἀσκήσει σέ ἀνάλογη συνοδικὴ συνείδηση καί ἐμπειρία οὔτε τοὺς ἐπισκόπους οὔτε τὸ λαό.

- Ἡ χρησιμοποίησις ὀλίγων λαϊκῶν θεολόγων ἢ ἄλλων εἰδικῶν - "ἐμπειρογνομόνων" - κατὰ τὸ προπαρασκευαστικὸ στάδιο ἢ ἀκόμη καί κατὰ τίς ἐργασίες τῆς Συνόδου δέν εἶναι κατὰ καμμιά ἔννοια δυνατό νά θεωρηθεῖ ὡς ἐμπροσάπτηση τοῦ λαοῦ. Μιά τέτοια συμμετοχὴ δέν θά εἶχε καμμιά ἀπολύτως ἀντιπροσωπευτικὴ βαρύτητα.

Τὸ πρόβλημα, ὥστόσο, εἶναι πολὺ ὀξύτερο σήμερα, γιὰ δύο κυρίως λόγους:

- Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἐπειδὴ ἐγίναν πολὺ πλεονάζοντες καί πολύπλοκοι

οι μηχανισμοί της ζωής. Καλείται λοιπόν η Ίεραρχία νά έπωμισθεΐ φορτίο δυσβάστακτο, άνωτερο ίσως άπό τίς δυνάμεις της, όπως τουλάχιστο μαρτυρείται έμπειρικά στήν καθημερινή πραγματικότητα. Τό ιστορικό "σώμα" του Χριστού ζεί σήμερα σέ πολύ πιά αντίξοες συνθήκες, άπό εκείνες πού αντιμετώπισε στό είδωλολατρικό περιβάλλον τών τριών πρώτων αιώων. Έπιπλέον, άπό τήν καθολική άποδυνάμωση τής αύθεντικότητας τών θεσμών δέν έξαιρείται, στή συνείδηση καί αύτών άκόμη τών πιστών, ό θεσμός τής Συνόδου. Σήμερα δέν πείθουν πιά οι θεσμοί κατά τρόπο αύτονόητο καί αύτόματο. Ή αύθεντία τους κρίνεται άπό τήν ικανότητά τους νά μαρτυρήσουν τήν άλήθεια.

- Άπό τήν άλλη μεριά η έποχή μας βαίνει πρός κατάργηση όλων τών ιεραρχικών δομών, κάτω άπό τό αίτημα ενός καθολικού έκδημοκρατισμοΐ τής ζωής. Ή ιεραρχική δόμηση καί διαμόρφωση του σώματος τής Έκκλησίας στή διαδρομή τής Ίστορίας παγιώθηκε στό πλαίσια ενός πολιτισμοΐ ιεραρχικών επίσης δομών (στή θρησκεία, στήν πολιτεία, στήν οίκογένεια κλπ). Ήδη η πρός Έφρεσίους έπιστολή, συγκρινόμενη πρός τήν Α΄ πρός Κορινθίους, μαρτυρεί τή γρήγορη μετάβαση τής πρώτης Έκκλησίας άπό τήν Προφητεία στήν Παράδοση, μέ τάση νά σταθεροποιηθοΐν ιεραρχικοί θεσμοί. "Έτσι δέν έχομε μόνο έξαρση τής Έκκλησιολογίας σέ σχέση μέ τή Χριστολογία, όπως καί τής δοξολογίας σέ σχέση μέ τήν παραίνεση, ως παρατηροΐν οι έρμηνευτές. Έχομε καί σχετικώς γρήγορη προσαρμογή στους θεσμούς του κοινωνικο-θρησκευτικοΐ περιβάλλοντος, μέ παράλληλη ικανοποίηση τής ανάγκης κάθε ιδέας, πού, γιά νά έπιζήσει, πρέπει, κοινωνιολογικά, νά "έκκλησιολογηθί",¹²⁾ νά δομηθεΐ δηλαδή κατά τρόπο παράλληλο καί ανταγωνιστικό πρός τά "κατέναντι", μέ τά όποια συνυπάρχει ή άντιπαλεύει. Ποιά λοιπόν θά εΐναι η άπάντηση τής Έκκλησίας στή σύγχρονη άντι-ιεραρχική πρόκληση του περιβάλλοντός της, πρόκληση πού έκφράζεται κυρίως ως αίτημα καί δικαίωμα συμμετοχής στή λήψη αποφάσεων:

"Όπως εΐπα καί παραπάνω, θά ήταν ούτοπική καί ίσως καί άσύμφορη αύτή τήν άρα η έπίδιωξη ούσιαστικής συμμετοχής τών λαϊκών στή συνοδική διαδικασία. Πρός τοΐτο θάπρεπε νά εΐχε προηγηθεΐ "συνοδική" άσκηση σέ άλλα έπίπεδα (τής Ένορίας, τής Έπισκοπής, τής τοπικής Έκκλησίας κλπ).¹³⁾ Χωρίς όριστική παραίτηση άπό τό βασικό αίτημα τής συμμετοχής, οΐτε άποδυνάμωση τρόπων έμμεσης τουλάχιστον συνεργασίας (όπως μπορεί νά θεωρηθεΐ π.χ. τό συνέδριό μας), μιά εύχή θά εΐχαμε νά διατυπώσου με

τώρα: ἂν ὄχι ἡ φωνή, τούλάχιστον ὡς ἀκουσθεῖ στή Σύνοδο ἡ σιωπή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ: ἡ μυστική ἀγωνία του, ὁ ἀπαλὸς παλμὸς ἢ ὁ ἀγριὸς κραδασμὸς τῆς καρδιάς του, οἱ ἐλπίδες καὶ οἱ πικρίες του, οἱ ὄραμα-τισμοὶ καὶ οἱ ἀπογοητεύσεις του. ¹⁴⁾ Εἶναι βέβαιο πῶς πιστὸς ἐμπρός τοῦ λαοῦ σέ μιὰ Σύνοδο αὐτὴ τὴν ἄρα μόνον ὁ ἐπίσκοπος μπορεῖ νὰ εἶναι. Ὁ ἐπίσκοπος βέβαια ἐκεῖνος πού διαθέτει τὴ βούληση καὶ τὴν εὐαισθησία νὰ ἀκροᾶται καὶ νὰ διερμηνεύει αὐτὴ τὴ σιωπηλὴ, τὴν ἐκ Ρηθῆων κραυγὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἀφήσαμε ἀναπαντητο ἓνα ἐρώτημα πού θέσαμε παραπάνω καὶ εἶναι τώρα καιρὸς νὰ ἐπανέλθουμε σ' αὐτό: θὰ ἀντιπαρέλθει τὸ σιῶφος ἐκείνους πού βρίσκονται στὴν ἀντίπερα ὄχθη; Τὸ ἐρώτημα τοῦτο μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προσθέσουμε δύο ἀκόμη σχόλια σέ σχέση μέ τὸ τρίτο σκέλος τοῦ θεματός μας, τὴ σχέση τῆς Συνόδου μέ τὸν "κόσμο", μέ τὴν προϋπόθεση πῶς εἶναι σέ ὄλους γνωστά, ὅσα περὶ "κόσμου" ἀναγράφονται στὴν Κ. Διαθήκη.

α) Ὁ "κόσμος" καὶ τὸ "σῶμα". Μερικοὶ μυστικοπαθεῖς, πού ἀποκρύπτουν τὸν μοναρχισμὸ τους στό σιῶφος πνευματικῶν δῆθεν θεωρήσεων, βλέπουν τὴν ἐνδυνάμωση ἐν Χριστῷ μόνον ὡς ἔνωση ψυχική, πνευματική, μυστική, πέραν ἀπὸ τὴ σαματικότητα καὶ τὴ χοϊκότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀντίθετα, ὁ στ. 13 φανερῶνει μιὰν ἐντελῶς διαφορετικὴ πραγματικότητα: Πάντες ἐβαπτίσθημεν εἰς ἓν σῶμα, "εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι, εἴτε ἐλεύθεροι". Στό μυστήριον δηλαδὴ τῆς ἐνωματώσεως ἐν Χριστῷ δέν προσλαμβάνεται ὁ ἀνθρώπος κατὰ τρόπο ἀφηρημένον καὶ ἰδεατό. Προσλαμβάνεται τὸ συγκεκριμένον ἱστορικόν πρόσωπο, ὡς ὅλον, δηλαδὴ στό σύνολο τῶν σαματικῶν, κοινωνικῶν, φυλετικῶν καὶ ἄλλων συντελεστῶν τῆς ὑπάρξεώς του. "Ἐτσι, ἡ πνευματικὴ πραγματικότητα βεβαιώνεται στὴ σαματικότητα καὶ ἱστορικότητα τοῦ προσώπου, ἡ ὁποία δέν ἐξουθενώνεται, ἀλλ' ἐναρμονίζεται στὴν πανανθρώπινη καθολικότητα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ σημαίνει στὴν περίπτωσή μας, πῶς ἡ Σύνοδος δέν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιπαρέχεται καμμιά πτυχή τῆς ἐπίγειας πραγματικότητας, μέ τὸ αἰτιολογικὸ πῶς αὐτὴ ἀνήκει δῆθεν ἐν τὸν "κόσμο" καὶ εἶναι ξένη πρὸς τὴ φύση, τὴν ἀποστολὴ καὶ τὴν εὐδύνη τῆς Ἐκκλησίας. 15)

β) Ἀκόμη κι' ἂν δοῦμε τὸν "κόσμο" στὴν ἐλεεινότητα, στὴν ἀποστασία καὶ στὴν πτώση του, δέν πρέπει νὰ λησμονοῦμε πῶς εἶναι ὁ κόσμος, πού

"ἠγάπησεν ὁ θεός" καί μάλιστα τόσο, ὥστε ἀπέστειλε τόν Υἱόν, ὄχι "ἵνα κρίνη τόν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῆ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ" (Ἰωάν.3, 16-17). Αὐτός, ἄλλωστε, ὁ "κόσμος" εἶναι καί τὸ φυσικό - ἱστορικό περιβάλλον τοῦ πιστοῦ καί τῆς Ἰδίας τῆς Ἐκκλησίας. Καί ἀπὸ τὴν ἀποψη λοιπὸν αὐτὴ δέν εἶναι νοητὸ νὰ ἀγνοηθεῖ ἀπὸ μιὰ Σύνοδο ὁ "κόσμος".

Τέλος πρέπει σήμερα νὰ ἔχουμε τὸ θάρρος καί τὴν εὐρυΐα, νὰ δοῦμε ψύχραιμα ὅσα συμβαίνουν στὴν ἀντίπερα ὄχθη. Ἐπιτρέψατε νὰ ὑπενθυμίσω τοὺς σιληροὺς λόγους τοῦ Κυρίου: "Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καί Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδέ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν" (Ματθ. 23,13). Δέν ἔχω πρόθεση οὔτε τὸ δικαίωμα νὰ τολμῆσω ὁποιοσοδήποτε συσχετισμούς. Διερωτῶμαι ὅμως συχνά καί διερωτῶμαι καί τώρα ἐξομολογητικὰ μπροστὰ στὴ σύναξη αὐτὴ τῶν πατέρων καί τῶν ἀδελφῶν: μήπως ἀνοίγει σήμερα ὁ θεός εἰσόδους πρὸς τὴ Βασιλεία Του, πού μᾶς ἀφήνουν ἐντελῶς ἀνυποψίαστους; Μήπως κατεργάζεται τὴ μεταμόρφωση τοῦ κόσμου στοῦ ἐργαστήρι τοῦ ἐπιστήμονα καί τοῦ τεχνολόγου καί στοῦ σιληροῦ ἀγώνα τοῦ στρατευμένου πολιτικοῦ, τὴν ᾧρα πού ἔμεῖς μεριμνοῦμε καί τυρβάζομε περὶ πολλά; ¹⁶⁾ Καί μήπως, ἀντὶ νὰ κρίνουμε τόν "κόσμο", εἶναι προτιμότερο, δηλαδὴ πιὸ σύμφωνο πρὸς τὸ παράδειγμα καί τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου μας, νὰ πλησιάσουμε τόν "κόσμο" μὲ κατανόηση καί συμπάθεια καί μὲ διάθεση παραλληλεσεως καί παραμυθίας;

* "Αν και άποσπάσματα τής όμιλής αυτής δημοσιεύτηκαν στα περιοδικά "ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΙΤΟΣ" 9 (1977) σελ. 180-190 και "ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ" 174 (Σεπτ. 1977) σελ. 5 έξ., δημοσιεύομε στο τεύχος αυτό τό πλήρες κείμενο τής εΐσηγήσεως, ανταποκρινόμενοι σε έπίμονο αίτημα πολλών συναδέλφων. Προσθέτομε, διευκρινιστικά, σε ύποσημειώσεις, μερικές άναγκαΐες παρατηρήσεις.

1. Κρίνομε χρήσιμο νά σημειώσουμε τά ακόλουθα σε σχέση με τή γένεση του "Παγκρήτιου Θεολογικού Συνεδρίου" ως μόνιμου "θεσμού" στη ζωή τής Έκκλησίας τής Κρήτης:

Ή Όρθόδοξος Ακαδημία Κρήτης, σύμφωνα με τόν Όργανισμό της, έχει ως πρώτο σκοπό "τήν ένδυνάμωσιν και έπιμόρφωσιν τών λειτουργών και του πληρώματος τής Έκκλησίας, ύνα, έν τή πλαισίω τής έλληνορθόδοξου πνευματικότητας, δίδωσι ζωσαν και άκεραΐαν μαρτυρίαν του Εύαγγελίου έν τή συγχρόνω κόσμω".

Στά πλαίσια του βασιικού τούτου σκοπού, ή Όρθόδοξος Ακαδημία έστρεψε, από τήν άρχή τής λειτουργίας της κιάλας, με ύδιαύτερο ένδιαφέρον τήν προσοχή της στο θεολογικό δυναμικό τής Έκκλησιαστικής Κρήτης. Πρωταρχικοί στόχοι τών σχετικών δραστηριοτήτων ύπήρξαν και παραμένουν:

- ή έξοδος του θεολόγου από τήν άπομόνωση, ή συναγωγή επί τό αυτό τών όμόζυγων και όμόζηλων άδελφών και έπομένως ή τόνωση τών διαπροσωπικών δεσμών και του κοινού φρονήματος τών θεολόγων τής Κρήτης,

- ή καλύτερη έπικοινωνία με τήν Ίεραρχία τής Έκκλησίας Κρήτης, ό βαθύτερος συμπνευματισμός και ή από κοινού διάγνωση, συνειδητοποίηση και άντιμετώπιση τών συγχρόνων προβλημάτων του πληρώματος τής Έκκλησίας και

- ή έπιμόρφωση σε προβλήματα γενικά (σύγχρονα θεολογικά, κοινωνικά κλπ) ή είδικά (ύδίως για τους θεολόγους καθηγητές, που ύπηρετούν στην έκπαίδευση),

Τήν προσπάθεια θέλησε νά ανακόψει ή δικτατορία με διαταγή τής Ήπιθεωρήσεως Μέσης Ήκπαιδύσεως Χανίων (27-8-1969), που άπαγόρευσε στους έκπαιδευτικούς νά μετέχουν στις όποιεσδήποτε έκδηλώσεις του Ίδρύματος (... "Συνεπώς, πās όστις ήθελεν οΐκειΐα βουλήσει συμμετάσχει εις ταύτα [τά συνέδρια τής Όρθοδόξου Ακαδημίας] θά τιμωρηΐται παραδειγματικώς"). Παρά τήν άπαγόρευση αυτή και πολλές άλλες ένέργειες, που είχαν σκοπό νά άπομονώσουν τό Ίδρυμα, οί θεολόγοι τής Κρήτης είχαν πολλές εύκαιρίες συνεργασίας κατά τήν έπίδύξη τών παραπάνω τριών στόχων, κατά τίς όποιες μπόρεσαν νά έπικοινωνήσουν και με συναδέλφους από τήν ύπόλοιπη χώρα, με καθηγητές τών δύο θεολογικών Σχολών μας (που ανταποκρίνονται πάντοτε με προθυμία σε κάθε πρόσκληση τής Όρθοδ. Ακαδημίας) και τής θεολογικής Σχολής τής Χάλκης, καθώς και με έπιφανείς Ίεράρχες του Οίκουμενικού Πατριαρχείου και άλλων Όρθοδόξων Έκκλησιών και ξένων Όμολογιών (συνολικά 39 είδικές έκδηλώσεις).

Μερικές από τίς έκδηλώσεις αυτές είχαν όργανωθεί αποκλειστικά

για θεολόγους, άλλες είχαν ευρύτερη σύνθεση, με συμμετοχή και θεολόγων της Κρήτης. Ανάλογη ευκαιρία δίδει και ο έτήσιος έορτασμός κατά την Κυριακή της Ὁρθοδοξίας.

Τόν Ἰούλιο τοῦ 1971 ἡ Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία ὀργάνωσε τὸ πρῶτο Παγκρήτιο Θεολογικὸ Συνέδριο με θέμα "ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑ" καὶ τόν Νοέμβριο τοῦ 1975 τὸ δεύτερο, ἐπίσης Παγκρήτιο Θεολογικὸ συνέδριο, πού ἀσχολήθηκε με ἐπίκαιρα προβλήματα τῆς κατὰ Χριστὸν ἀγωγῆς τῶν νέων.

Στὰ πλαίσια τῶν παραπάνω ἐκδηλώσεων καὶ μάλιστα κατὰ τὰ δύο εἰδικὰ Συνέδρια, στὰ ὁποῖα πῆραν μέρος ὅλοι σχεδόν οἱ θεολόγοι τῆς Κρήτης, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, καθὼς καὶ ἐπίσκοποι τοῦ Νησιοῦ, συνεσθητοποιήθηκε ἡ ἀνάγκη καὶ ὠρίμασε ἡ σκέψη καὶ ἡ ἐπιθυμία ὄλων νὰ παγιωθεῖ ὁ θεσμός καὶ νὰ παρακληθεῖ ἡ Ἱερά Ἐπαρχιακή Σύνοδος Κρήτης νὰ ἀναλάβει εἰς τὸ ἐξῆς τὸ Συνέδριο ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς. Ἡ σχετική ἔκθεση ("Ἀνακοινωθέν") τοῦ Συνεδρίου διαλαμβάνει καὶ τὰ ἐξῆς:

- "... οἱ συνέδριοι ἐκφράζουν τὴν εὐχήν, ὅπως εὔρεθῆ τρόπος καλύτερας συνεργασίας μετὰ τῶν κατὰ τόπους Ἐπισκόπων καὶ μετὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου....".

- "Οἱ θεολόγοι τῆς Κρήτης ἀπεφάσισαν, τέλος, ὅπως καθιερώσουν, ὡς μόνιμον θεσμόν "τὸ ἐτήσιον Θεολογικὸν Συνέδριον Κρήτης" καὶ παρέκάλεσαν τὴν Ὁρθόδοξον Ἀκαδημίαν, ὅπως ἀναλάβῃ τὸν συντονισμόν τοῦ ἔργου τούτου".

Ἡ ἔκθεση αὐτή (πού δημοσιεύτηκε στὸ ἐπίσημο Δελτίο τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης " Ἀπόστολος Τύπος " 12 (Δεκέμβριος 1975);σελ.259-60), ὑποβλήθηκε στὴν Ἱερά Ἐπαρχιακή Σύνοδο Κρήτης ἀπὸ τὸν Γεν.Διευθυντὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἀκαδημίας (ἔγγραφο ὑπ'ἀρ. 119/15-11-1975), σύμφωνα με σχετική ἀπόφαση τοῦ Συνεδρίου. Στὸ ἔγγραφο τοῦτο τονίζεται ἡ ἐπεύγουσα ἀνάγκη νὰ ἐγκύψει ἡ Ἐκκλησία με μεγαλύτερη προσοχή καὶ ἀποφασιστικότητα στὰ προβλήματα τῆς νεότητος καὶ διευκρινίζεται ὅτι, "ἐφ'ὅσον ἡ Ἱερά Σύνοδος ἤθελεν ἀποφασίσει τὴν σοβαρὰν περὶ τὰ θέματα ταῦτα ἐνασχόλησιν, καταρτίζουσα ἴσως καὶ εἰδικὴν ἐπὶ τῆς Παιδείας Ἐπιτροπήν, εὔμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ τύχῃ πλήρους συμπαραστάσεως ἐκ μέρους τῶν θεολόγων Καθηγητῶν. Ἐν τῇ περιπτώσει αὐτῇ θὰ ἔπρεπε, βεβαίως, νὰ ἐπιδιωχθῆ συνεργασία καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν βαθμίδων τῆς Ἐκπαιδεύσεως (Δημοτικῆς, Τεχνικῆς καὶ Ἀνωτέρας)".

Σέ σχέση με τὴν καθιέρωση τοῦ Παγκρήτιου Θεολογικοῦ Συνεδρίου, ὡς μόνιμου θεσμοῦ, τὸ παραπάνω ἔγγραφο ἀναφέρει ὅτι:

- "Ὁ καθιερούμενος νέος θεσμός εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδειχθῆ χρήσιμος γενικῶς. Δι'ὃ καὶ παρακαλοῦμεν, ὅπως,

α) ἡ Ἱερά Σύνοδος εὐαρεστηθῆ, ἵνα θέσῃ ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ εὐλογίαν Αὐτῆς τὸ ἐπόμενον συνέδριον, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ πραγματοποιηθῆ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1976.

β) ὑποδείξῃ εἰς ἡμᾶς ὅ,τι θεωρεῖ χρήσιμον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ (τόπον, θέμα κλπ)".

Τὸ ἔγγραφο, πού κοινοποιήθηκε καὶ στοὺς Σεβ. Ἱεράρχες τῆς Κρήτης, διερμηνεύει στὸ τέλος τὴν ἐλπίδα καὶ προσδοκία τῶν συνέδρων:

"Εὐελπιστοῦντες ὅτι, παρά τὰ δυσοίωνα σημεῖα τῶν καιρῶν, πολλά εἶναι δυνατόν νά ἐπιτευχθοῦν διὰ μιᾶς συντονισμένης συνεργασίας ὑπό τήν αἰγίδα καί τήν εὐλογία τῆς σεπτικῆς Ἱεραρχίας, διατελοῦμεν προσακαρτεροῦντες".

Οἱ ἐλπίδες δέν ἐπρόκειτο νά διαφουσθοῦν. Μέ τήν εὐλογία τῆς Ἱεραρχίας Συνόδου καί μέ τήν πατρική μέριμνα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης Εὐγενίου πραγματοποιήθηκαν στό Ἡράκλειο τά δύο ἐπόμενα Παγκρήτια Θεολογικά Συνέδρια (1976 καί 1977), πού ἐστερέωσαν ἀκόμη περισσότερο τόν θεσμό.

2. ΣΥΝΟΔΙΚΑ Ι, ἔκδοση τῆς Γραμματείας ἐπί τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Γενεύη 1976, σελ. 9-10.

3. Οἱ παραπομπές στοὺς ἐρμηνευτές ἀκολουθοῦν τό Ὑπόμνημα εἰς τὰς Ἐπιστολάς τῆς Κ. Διαθήκης, τ.Α', Ἀθήναι 1956, τοῦ Π. Τρεμπέλα.

4. Πρόκειται γιά τή γνωστή ἀσθένεια, πού ἐμφανίζεται ὡς ὑπερτροφία ἑνός μέλους τοῦ σώματος, ὕστερ' ἀπό ὑπερβολική πάχυνση τοῦ δέρματος καί τοῦ ὑποδόριου ἰστοῦ. Ἡ ἀσθένεια ἔλαβε τό ὄνομά της ἀπό τό γεγονός, ὅτι κάνει τό δέρμα τοῦ ἀσθενοῦς σκληρό, ὅπως τό δέρμα τοῦ ἐλέφαντα. Στήν Πολιτισμολογία χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος "ἐλέφαντίαση" γιά τό χαρακτηρισμό ἑνός ἀνάλογου καταλυτικοῦ φαινομένου, κατά τό ὅποιο μιᾶ περιοχὴ τοῦ πολιτισμοῦ (π.χ. ἡ οἰκονομία, ἡ πολιτική ἢ στρατιωτική ἐξουσία κλπ) ἀναπτύσσεται εἰς βάρος τῶν ἄλλων περιοχῶν, διαταράσσει τήν ἀρμονική σχέση τους καί, ἂν παραταθεῖ, ἐγκαταλείπει τή διαδικασία διαλύσεως τοῦ πολιτισμοῦ. Τό φαινόμενο αὐτό, μεταφερόμενο στίς δομές καί στή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, πολλά θά εἶχε, ἀσφαλῶς, νά μᾶς διδάξει.

5. Εἶναι χαρακτηριστική ἡ γλωσσική παραδοξολογία, πού ἔχει ἐπικρατήσει στή γερμανική γλώσσα, πρῶτα στοὺς προτεσταντικούς καί στή συνέχεια καί στοὺς ρωμαιοκαθολικούς, δυστυχῶς, κύκλους: ὁ ὅρος "Σύνοδος" χρησιμοποιεῖται τόσο σέ θηλυκό (Die Synode), ὅσο καί σέ ἀρσενικό (Der Synod) γένος. Στήν πρώτη περίπτωση δηλώνει τή Σύνοδο ὡς ἑκτακτὴ ἐκκλησιαστικὴ σύναξη (τοπική ἢ οἰκουμενική Σύνοδος, Β' Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ κλπ), ἐνῶ στή δεύτερη περίπτωση ὁ ὅρος ("Der Synod") χρησιμοποιεῖται πρὸς δήλωση τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ ὅπως διαμορφώθηκε ἀρχικά στή Ρωσία κατά τήν ἐποχὴ τοῦ Μ. Πέτρου, (ἕνα ἐκτελεστικὸ ὄργανο στήν ὑπηρεσία τοῦ Καίσαρα). Ἐπίσης, ὁ ὅρος "Der Synod" χρησιμοποιεῖται καί γιά κάθε σύγχρονη μορφή Διαρκοῦς Ἱεραρχίας Συνόδου, πού νοεῖται ὡς μιᾶ μορφή Διοικητικοῦ Συμβουλίου, πρὸς διεκπεραίωση γραφειοκρατικῶν διαδικασιῶν.

6. Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδου, Μητροπολίτου Μύρων, Ἀπαιτήσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐκ τῆς συγκληθησομένης Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ΣΥΝΟΔΙΚΑ Ι, σ.12.

7. Πρβλ. Ernst Käsemann, Paulinische Perspektiven, Tübingen 1969, καί τό κεφάλαιο Reich Gottes und Kirche στό ἔργο τοῦ Wolfhart Pannenberg, Theologie und Reich Gottes, Gütersloh 1971, σελ. 31-61.

8. Πρβλ, 'Αλεξ, Παπαδερου, ΓΙΑΧΒΕ ΓΙΡΕ, εισαγωγικό σημείωμα στο πρόγραμμα της 'Εταιρείας Θεάτρου Κρήτης (1974) για την από σκηνης διδασκαλία της "Θυσίας του 'Αβραάμ" του Βιτσέντζου Κορνάρου, Στο σημείωμα εκείνο έγραψαμε και τα 'εξής σχετικά με το θέμα μας: "Ο 'Αβραάμ έπιχειρεί την "έξοδο από το έρεβος της πολυθείας στο φωτεινό χώρο της δόξας του 'Ενός Θεού, του αληθινού. 'Η έξοδος αυτή βέβαια, στην όποι-α συνοδηγεί και το λαό του, δεν είναι ένα "έφ' άπαξ" τόλμημα. Είναι ένας καινούριος τρόπος ζωής, που διαμορφώνεται με διαδοχή τραγικών παιδεμών, Είναι μια άσκηση στην έμπειρία, πώς ή συνάντηση με το θεό απαιτεί διαρκή έξοδο από το χώρο των αυτονοήτων, τα όποια εύνοούν ού ανθρώπινες συμβατικότητες. Κατ'αυτή την άενα αναχωρητική όδοιπορία ό κάθε τόπος, μάλιστα πδει να γύνει στάση, συγκλονίζεται από ένα έκτακτο, όσο και άκατανόητο, παράλογο γεγονός, "Ενα βίαιο "πύρ καταναλί-σκου" καταφλέγει "τά πέριξ" της ανθρώπινης ύπαρξης και επαναφέρει τον κουρασμένο όδοιπόρο στην 'εγρήγορη" τόν ικανώνει να αντισταθεί στον πειρασμό της συνήθειας, να ξεκινήσει πάλι, να βιαστεί, να σωθεί! "Ο 'Αβραάμ είναι το άρχέτυπο κάθε γενναίου όδοιπόρου.

"Ήταν "έτων έβδομήκοντα πέντε" όταν πήρε την άναπάντεχη έντολή: "Εξελθε έκ της γης σου και έκ της συγγενείας σου και έκ του οίκου του πατρός σου", δηλαδή: "Εξελθε από το παρελθόν σου! Ούρ, Χαράν, Συχέμ, Βαιθήλ, Νέγεβ, Αίγυπτος, γή Χαναάν - κάθε τόπος μια κατασκή-νωση της έλπίδας, κάθε κατασκήνωση κι 'ένας καινούριος πειρασμός και άφορμή για άποσκήνωση και νέα έξοδο:πίστευε, πορεύου, πρόσμενε!

... Ποιός ξέρει πόσον άνελέητα πηχτός σκοτασμός θα συνέχιζε να καταδυναστεύει την ανθρώπινη συνείδηση, αν ή καρδιά του Πατριάρχη δεν άντεχε σε τέτοιες ώρες της άκρότατης δοκιμασίας. "Όμως ό Γενάρχης πορεύεται, 'Ανεβαίνει στη μαρτυρική κορυφή, που ό 'Ώδιος θα την όνο-μάσει σε λόγο "Γιαβέ γιρέ" ("ό Κύριος λαμβάνει πρόνοιαν"), 'Εκεί "μό-νος μόνη θεώ ύπάρχων", άποκαλύπτει την άσημαντότητα των κοσμικών αυ-τονοήτων και πραγματώνει την άπολυτότητα του "νυν", της στιγμής, που, ως άπόφαση, καταξιώνει τα παρελθόν, έλευθερώνει από το παρόν και έ-τοιμάζει με ασφάλεια το μέλλον, Μια τέτοια συμπεριφορά ταιριάζει βέ-βαια μονάχα στους άκρύτες: σε κείνους που 'έχουν το κουράγιο να αφή-νουν πίσω τους τόν τάραχο των παθών και, νικώντας το φρόνημα της σάρκας, να όδευουν στις έσχατιές και να φωτίζουν τα σκοτάδια. Σε κεί-νους που με τη μαρτυρική έγκαρτέρησή τους βεβαιώνουν, πώς πίστη δεν μπορεί να είναι άλλο από το θάρρος να πηδάς με σιγουριά στο χάος!

9. 'Ιακώβου, Μητροπολίτου Μυτιλήνης, 'Η "Μεγάλη Σύνοδος" ('Ο κατάλο-γος των θεμάτων και ή προετοιμασία του έργου αυτής), ΣΥΝΟΔΙΚΑ Ι, σελ. 24 - 25.

10. Στο σημείο αυτό επιβάλλεται μια διευκρίνιση, όσον άφορα στον τίτ-λο του θέματός μου ("'Η Σύνοδος σε σχέση με το πλήρωμα της 'Εκκλησί-ας και τόν κόσμο"). 'Η διατύπωση ήταν σκόπιμη, με πρόθεση να δοθεί μια εύκαιρία για συζήτηση και διασάφηση των όρων.

11. Βλπ. Δαμασκηνού Παπανδρέου, Μητροπολίτου Τρανουπόλεως, Προοπτικά και προβλήματα περί την μέλλουσαν Σύνοδο, ΣΥΝΟΔΙΚΑ Ι, σελ. 28, και Βλασίου Φειδά, 'Η Α' Οίκουμενική Σύνοδος, ΣΥΝΟΔΙΚΑ Ι, σελ. 164.

12. Τό πρόβλημα τοῦτο, σέ σχέση μέ τήν ἐδραίωση τῶν ἰδεῶν γενικά στή ζωή τῶν πολιτισμῶν, ἀναπτύσσει πολύ πειστικά ὁ Michael Landmann στό ἔργο του *Der Mensch als Schöpfer und Geschöpf der Kultur*, München, 1961. "Μόνον ἡ ἐκκλησιοποίηση (Ekklesifikation) ἐγγυᾶται, πῶς μιὰ ἰδέα θά ἐπιβιώσει καί θά ἀκτινοβολήσῃ στόν κόσμον" (σελ. 131).

13. Στή Θεολογική Διάσκεψη, πού πραγματοποιήθηκε στήν Ὁρθόδοξο Ἀκαδημία Κρήτης, γιά τή μελέτη ἐπιβαρῶν προβλημάτων προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου ("Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ", Ἰανουάριος 1971), εἴχαμε τόνισε τήν ἐπείγουσα ἀνάγκη γιά συστηματική συνοδική προπαρασκευή καί εὐαισθητοποίηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε ἡ Σύνοδος καί κατά τό προπαρασκευαστικό στάδιο καί κατά τή συνοδική καί μετασυνοδική περίοδο νά ἀξιοποιηθεῖ ὡς ἐξαιρετικό γεγονός ἐργηδρσεως καί ἀναναινεσμοῦ σέ πανορθόδοξη διάσταση καί εἴχαμε ὑποδείξει συγκεκριμένα μέτρα γιά τήν προπαρασκευή αὐτή, δοκιμαστικά στήν περιοχή τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης. Βλπ. σχετική ἀνταπόκριση στό περιοδικό "ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ" 23 (1971) καί στήν ταυτάριθμη γαλλική του ἔκδοση (*La formation du peuple Chretien pour le futur grand concile de l'Eglise Orthodoxe*).

14. "Ἡ πλουραλιστική κοινωνία εἶναι ἓνα σύστημα ἀπό σχέσεις ἐξουσίας. Αὐτό ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι συμφέροντα, πού δύσκολα ὀργανώνονται ἢ δέν διαθέτουν τόσο δυναμικό ἰσχύος, ὥστε νά ἀποτολήσουν σύγκρουση μέ τά πολιτικά ὄργανα, ἀγνοοῦνται κατά τοὺς ἀγῶνες τῶν μεγάλων δυνάμεων γύρω ἀπό τήν ἐξουσία. Εἶναι ἰδιαίτερη ἀποστολή τῆς Ἐκκλησίας νά φέρει πρὸς συζήτηση τά συμφέροντα ἐκείνων, πού δέν διαθέτουν τή δυναμότητα νά ἐκπροσωπήσουν ἀποτελεσματικά τά συμφέροντά τους. Ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά εἶναι ὁ συνήγορος τῶν πολιτικά ἄλαλων, τῶν πτωχῶν, τῶν καταπιεζομένων, ἐκείνων πού δέν πρόφτασαν. Ὅφείλει νά φωτίζει τά σκοτεινά σημεῖα στήν κοινωνική καί οἰκονομική ὀργάνωση, ἀλλά καί στίς σχέσεις τῶν λαῶν μεταξύ τους καί νά ξεσκεπάζει τίς προφανεῖς ἀκαταστασίες". Kurt Sontheimer, *Vom Öffentlichkeitsanspruch in der Demokratie, Erwägungen zum politischen Handeln der Kirche*, στό περιοδικό "Evangelische Kommentare" 10 (1974) σελ. 603.

15. Στήν ἀντίληψη αὐτή θεμελιώνεται συνήθως τό "ἄλλοθι" ἐκκλησιαστικῶν καί θεολογικῶν κύκλων, πού εὐνοοῦν μιὰ "ο ὑ δ ἔ τ ε ρ η" στάση ἀπέναντι στοὺς σύγχρονους ἰδεολογικούς καί ἄλλους ἀνταγωνισμούς. Τό μέγεθος τοῦ διλήμματος εἶναι σέ ὅλους μας φανερό. Ἐκεῖνο, πού δέν φαίνεται νά κατανοοῦν οἱ πολλοί, εἶναι τό γεγονός, πῶς καί ἡ οὐδετερότητα εἶναι μιὰ μορφή στρατεύσεως - φαινομενικά παθητική, ἀλλά, ὡς πρὸς τίς συνέπειες, πολύ δυναμική καί ἀποτελεσματική - ἀφοῦ εὐνοεῖ τή διαίλιση τοῦ **STATUS QUO**.

16. Θεωροῦμε χρήσιμο νά μεταφέρουμε ἐδῶ ἓνα μέρος ἀπό τήν προσφώνησή μας πρὸς τά μέλη τοῦ διεθνοῦς συμποσίου "Σοσιαλισμός καί πολιτισμός" (Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία, Αὐγούστος 1977):

"Χαιρετίζομε ἀκόμη στό πρόσωπό σας τόν ἄνθρωπο - ἀγωνιστή, τόν ἄνθρωπο πού ἀκολουθεῖ μέ θάρρος καί αὐτοθυσία μιὰ ἐπικίνδυνη παράρη - μνη πορεία, προσπαθώντας νά ἀνάψει μέσα στά σκοτάδια μιὰ λαμπάδα ἐλπίδας. Δέν γνωρίζω πῶς ἀντιλαμβάνεται ὁ καθένας ἀπό σᾶς τήν ἀποστολή του, θά ἤθελα ὅμως νά σᾶς πῶ, πῶς σᾶς βλέπομε ἐμεῖς, ἀπό τή σκοπιά μας. Ἐνδέχεται νά ἀθαιρετοῦμε πάνω στή δική σας βούληση καί αὐτό - συνειδησία, Ἐξομολογοῦμαστε ὅμως καί παρακαλοῦμε νά δεχτεῖτε τήν ἐξομολόγηση αὐτή, θά δανειστῶ τά λόγια τοῦ διδάσμου Σουηδοῦ Ἐπισκό-

που Nathan Söderblom, που ἔγραφε στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας: "Ὄταν στέκεται κανείς στήν Ἀκρόπολη καί στρέφει τό βλέμμα πρὸς τὰ νερά τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, πρὸς τήν ἀπότομη ἀκτὴ στό ἀκρωτήριο τοῦ Σουνίου καί πρὸς τόν κόλπο τῆς Ἐλευσίνας πίσω ἀπὸ τὴ Σαλαμίνα, διερωτᾶται τί εἶχε μεγαλύτερη σημασία γιὰ τὴν κυριαρχία τοῦ Θεοῦ καί τό κέρδος τῆς ἀνθρωπότητας, ὁ Μαραθῶνας καί ἡ Σαλαμίνα, ὅπου ἀγωνίστηκαν οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ τὴν Πολιτεία τους ἢ ἡ Ἐλευσίνα... ὅπου ἀναζητοῦσαν παρηγοριά γιὰ τὴν παροδικότητα. Ἐνδέχεται - κανείς δέν τό ξέρει αὐτό - νά ἀποκτήσει ἓνας πολιτικός σέ ὀρισμένη ἱστορική περίσταση μεγαλύτερη σημασία γιὰ τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ ἐκεῖνη πού ἔχουν μερικές χιλιάδες ἱεροκήρυκες. Ὀλίγοι ὄνειροπόλοι καί δραστήριοι ὀραματιστές εἶναι δυνατόν νά προσφέρουν στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνα πού κατορθώνει ... μιά καλὰ σταθμισμένη εὐσέβεια, πού τοὺς ἀποκαλεῖ παράφρονες... ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι δυνατόν νά λαλεῖ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἀκόμη καί με χεῖλη πού ἀρνοῦνται τὴν ὑπαρξή του"!

Σήμερα μποροῦμε νά ποῦμε καί κάτι ἄλλο: Ὡς πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ συνηθίζαμε νά βλέπουμε τοὺς μάρτυρες τῆς δικαιοσύνης καί τοὺς ὁμολογητὲς τῆς ἀλήθειας μόνο στὰ εἰκονοστάσια τῶν Ἐκκλησιῶν μας. Ἀναγνωρίζουμε τώρα πὼς πρέπει νά τοὺς ἀναζητήσουμε καί στό ἐπισημονικό ἐργαστήρι, στόν πολιτικό στίβο, στό χῶρο τῆς καθημερινῆς βιοπάλης, στίς φυλακές καί στὰ στρατόπεδα πολιτικῶν κρατουμένων. Γνωρίζω πὼς γιὰ πολλοὺς ἀπὸ σᾶς ὁ δρόμος τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς καί τῆς μεγάλης εὐθύνης πού διαλέξατε, ἦταν καί εἶναι ὕψως ἀκόμη στρωμένος μέ ἀγκάθια καί πολλοὺς τριβόλους. Ποιὰ ἄλλη ὁμως ἐπικύρωση γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς πορείας σας θά μπορούσατε νά περιμένετε; Καί μέ ποιὸ ἄλλο καταλληλότερο χαιρετισμὸ θά μπορούσαμε νά σᾶς ὑποδεχτοῦμε σήμερα ἐδῶ, παρά μέ τὴ βιβλικὴ διαβεβαίωση: "μάκαριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης"; (Ματθ. 5,10)!"